

Wydarzenia – Ludzie – Historia

o pamięci współczesnych Polaków i Ukraińców
w świetle badań z początku 2018 r.

Tomasz Stryjek
Joanna Konieczna-Sałamatin
Natalia Otrishchenko

KULTURY HISTORYCZNE
w procesie przemian

O projekcie

Projekt „Kultury historyczne w procesie przemian: uzgadnianie pamięci, historii i tożsamości we współczesnej Europie Środkowej i Wschodniej ” finansowany z grantu NCN i realizowany jest przez konsorcjum naukowe:

INSTYTUT STUDIÓW POLITYCZNYCH
POLSKIEJ AKADEMII NAUK

! Collegium Civitas
Więcej niż studia!

Koniec projektu – marzec 2020 r.

NARODOWE CENTRUM NAUKI

O projekcie

FAZA A

ODBIORCY
OBRAZÓW PRZESZŁOŚCI

OBYWATELE

Część jakościowa

- Które treści dotyczące przeszłości są ważne i dlaczego?
- Jakie są główne źródła informacji / wiedzy o przeszłości?
- Jakim językiem mówi się o przeszłości?
- Jakie formy przybiera zainteresowanie przeszłością?

Część ilościowa

- Kto najbardziej interesuje się przeszłością i dlaczego?
- Jaka jest skala zainteresowania przeszłością?
- Jakie treści się upowszechniają, a jakie są mniej atrakcyjne?
- Popularność różnych form zainteresowania przeszłością

FAZA B

PRZEKAZ INFORMACYJNY

MEDIA

SZKOŁA
PROGRAMY
SZKOLNE

- Treści i formy obrazów przeszłości w wybranych mediach
- Jak zmieniały się medialne obrazy przeszłości w okresie 2013-2015
- Obraz przeszłości w programach szkolnych
- Wymagania egzaminacyjne

FAZA C

NADAWCY
(INSTYTUCJE PAŃSTWA)

POLITYKA
PAMIĘCI

- Reformy szkolnych programów nauczania historii
- Debata intelektualistów na temat znaczenia przeszłości dla identyfikacji narodowej
- Symbole związane z przeszłością w przestrzeni publicznej
- Polityka wobec pamięci w węższym sensie

O sondażu

Collegium Civitas
Więcej niż studia!

W ankiecie znalazło się pięć głównych bloków tematycznych:

- Blok tożsamościowy (odwołujemy się m.in. do hipotezy głoszącej, że komponentem tożsamości narodowej są nie tylko wyobrażenia o sobie, ale również „wyobrażenie odzwierciedlone”, czyli jaki obraz naszego narodu panuje w świecie zewnętrznym);
- Blok świadomości i wiedzy o historii – wiedza o ważnych wydarzeniach (głównie z XX w.), ich ocena oraz opinie o postaciach historycznych;
- Historia we współczesności – czyli upamiętnienia (pomniki) i święta państwowe – jakie już są, jakie powinny być, jakich nie powinno być (i dlaczego);
- Źródła informacji o przeszłości i zaufanie do tych źródeł – pytanie o media, ale także kontakty ze świadkami historii, muzea itp..
- Sprawy polsko-ukraińskie w przeszłości i teraźniejszości – zarówno zagadnienia wspólnej przeszłości, jak np. migracje.

Badania prowadzone równolegle w Polsce i na Ukrainie. Ankiety podobne, ale nie identyczne.

O prezentacji

Wyniki naszych analiz prezentujemy głównie w ujęciu regionalnym i pokoleniowym.

Zastosowano następujący podział badanych krajów na regiony *

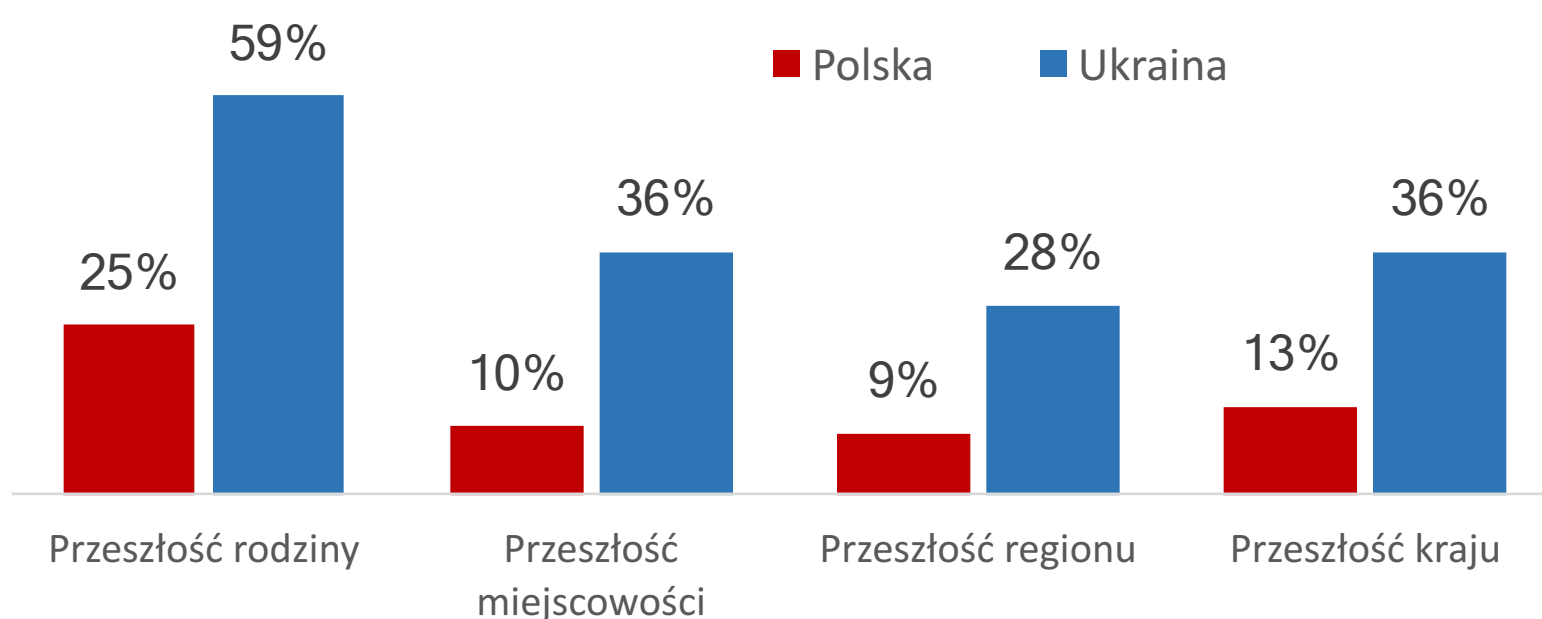
* Wyznaczenie granic regionów historycznych przeprowadzono w sposób uproszczony, przyjmując granice współczesnych województw i obwodów tam, gdzie są one zbliżone do granic dzielnic z przeszłości.

Zastosowano następujący podział pokoleniowy:

1. Urodzeni przed 1945 rokiem
2. Urodzeni w latach 1945-1970 (cezura w Polsce: koniec rządów Gomułki) i 1945-1972 (cezura na Ukrainie: koniec rządów Szełesta)
3. Urodzeni w latach 1971-1989 (Polska) i 1973-1990 (Ukraina)
4. Urodzeni po 1990 r. (w Polsce – włącznie z 1990, na Ukrainie - od 1991 r.)

Zainteresowanie przeszłością

Odsetki „zdecydowanie zainteresowanych” wskazanymi aspektami przeszłości

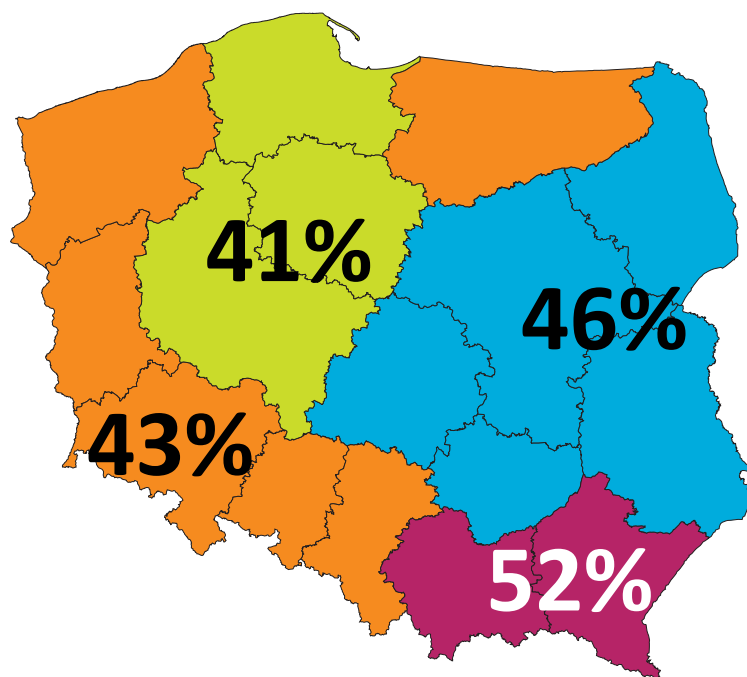
5% Polaków i 23% Ukraińców „zdecydowanie” interesuje się wszystkimi czterema aspektami przeszłości.

Jeśli bierzemy pod uwagę odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak”, to odsetki zainteresowanych wszystkimi czterema aspektami wzrastają do **45% w Polsce i 67% na Ukrainie**

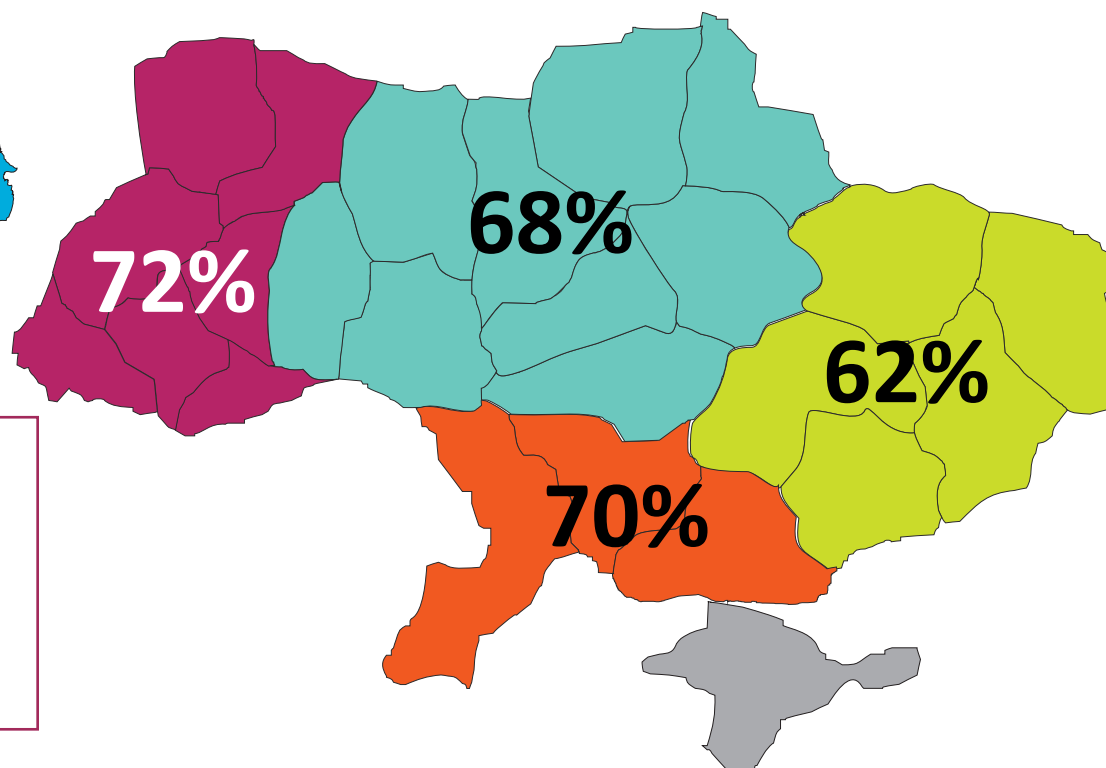

Zainteresowanie przeszłością

Odsetki osób „zdecydowanie” i „raczej” zainteresowanych równocześnie wszystkimi czterema aspektami przeszłości (przeszłością rodziny, miejscowości, regionu i kraju) w regionach Polski i Ukrainy

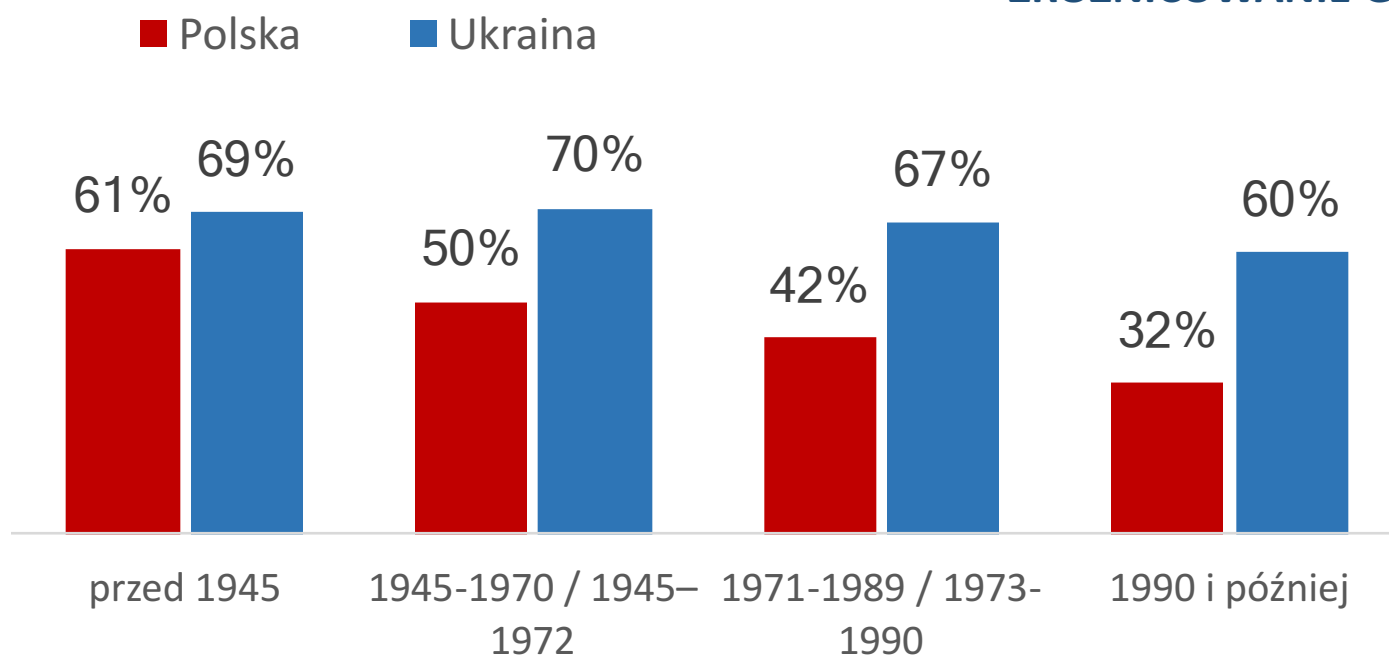
Deklaracja zainteresowania przeszłością należy do poprawności politycznej (czy też „poprawności kulturowej”) – na Ukrainie „poprawność” zaznacza się wyraźniej niż w Polsce.

Zainteresowanie przeszłością

Odsetki osób „zdecydowanie” i „raczej” zainteresowanych
wszystkimi czterema aspektami przeszłości
ZRÓŻNICOWANIE GENERACYJNE

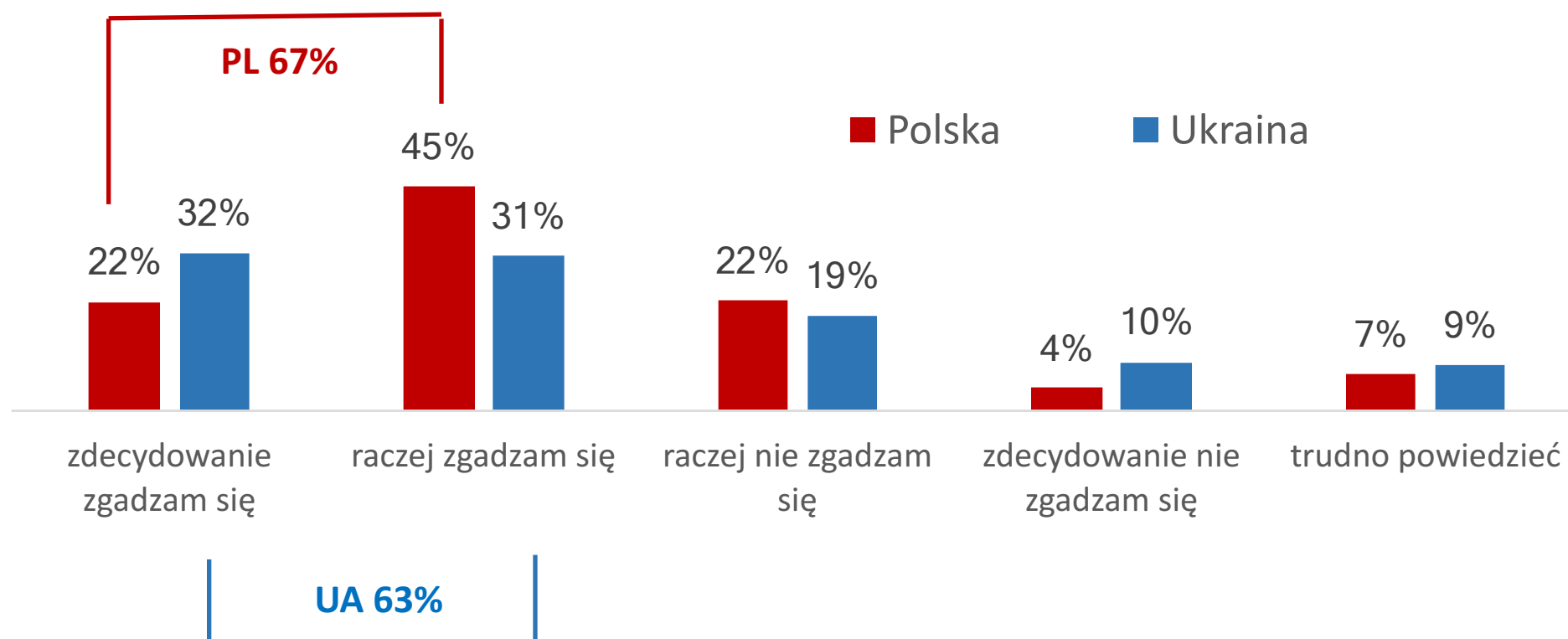
ROK URODZENIA BADANYCH

31% Ukraińców i 8% Polaków
interesuje się przeszłością, bo
„człowiekowi wykształconemu nie
wypada się nią nie interesować”

Zainteresowanie przeszłością

Stosunek do stwierdzenia „**Uważam, że władze naszego kraju zbyt dużo uwagi poświęcają sprawom przeszłości, a za mało temu, jak obecnie żyje się ludziom w Polsce / na Ukrainie**”

Pamięć o przeszłości rodziny

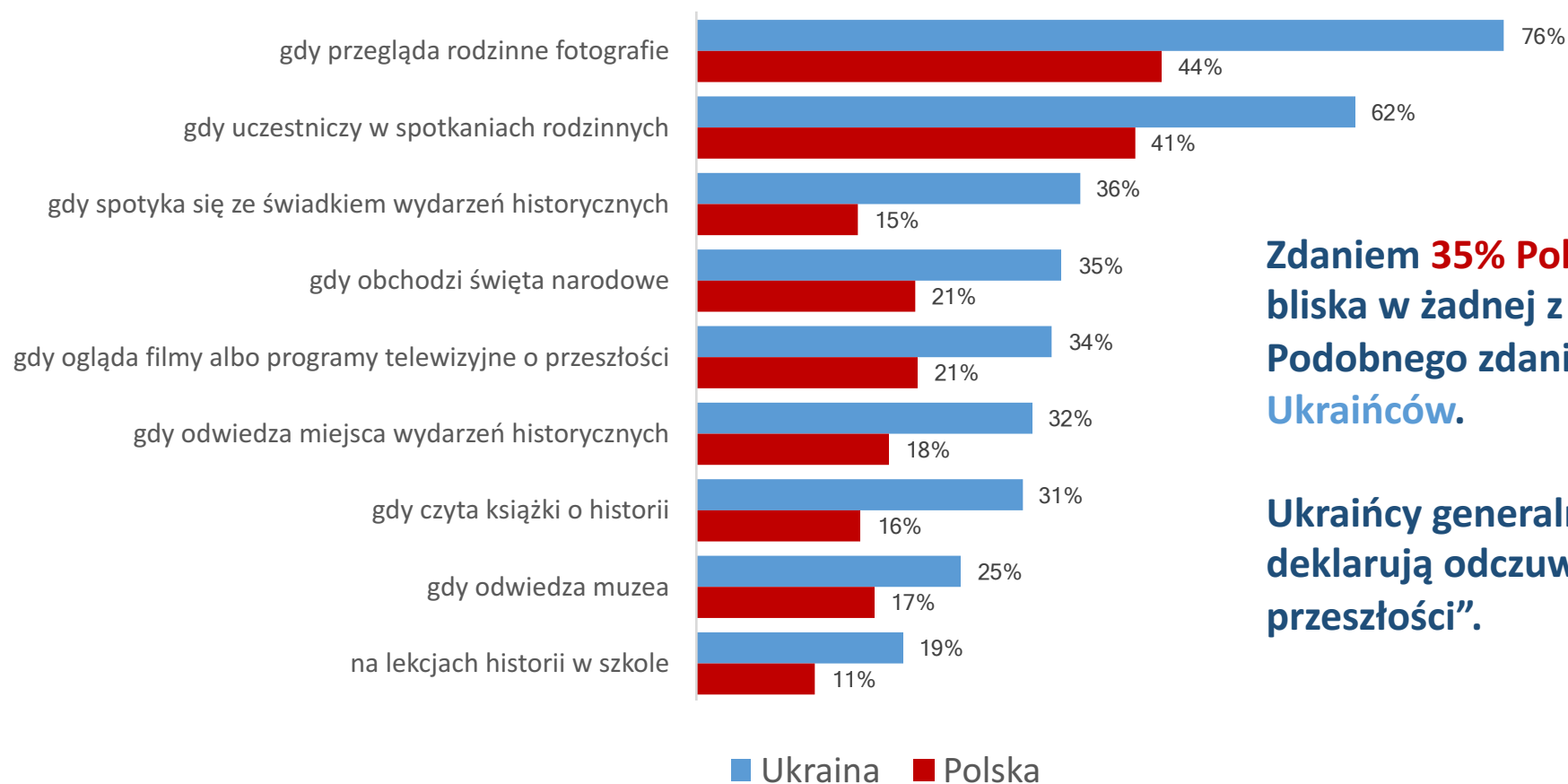

Ukraińcy nie tylko częściej niż Polacy deklarują zainteresowanie przeszłością, ale również sądzą, że lepiej znają swoją przeszłość: częściej zdarza się, że ich pamięć o losach rodziny sięga do czasów pradziadków.

Odczuwanie bliskości przeszłości

Sytuacje, w których przeszłość jest „bliska”

Zdaniem **35% Polaków** przeszłość nie jest bliska w żadnej z wymienionych sytuacji. Podobnego zdania było jedynie **10% Ukraińców**.

Ukraińcy generalnie częściej niż Polacy deklarują odczuwanie „bliskości przeszłości”.

Historia w teraźniejszości

Ukraińcy mają poczucie, że żyją w czasach o historycznym znaczeniu: ponad połowa badanych (**57%**) odpowiedziała twierdząco na pytanie, czy jakieś wydarzenie historyczne bezpośrednio dotknęło ich rodziny. Znaczną część wskazywanych stanowiły wydarzenia czasów współczesnych – Majdan z przełomu lat 2013/2014 i pomarańczowa rewolucja, choć najczęściej pojawiała się II wojna światowa.

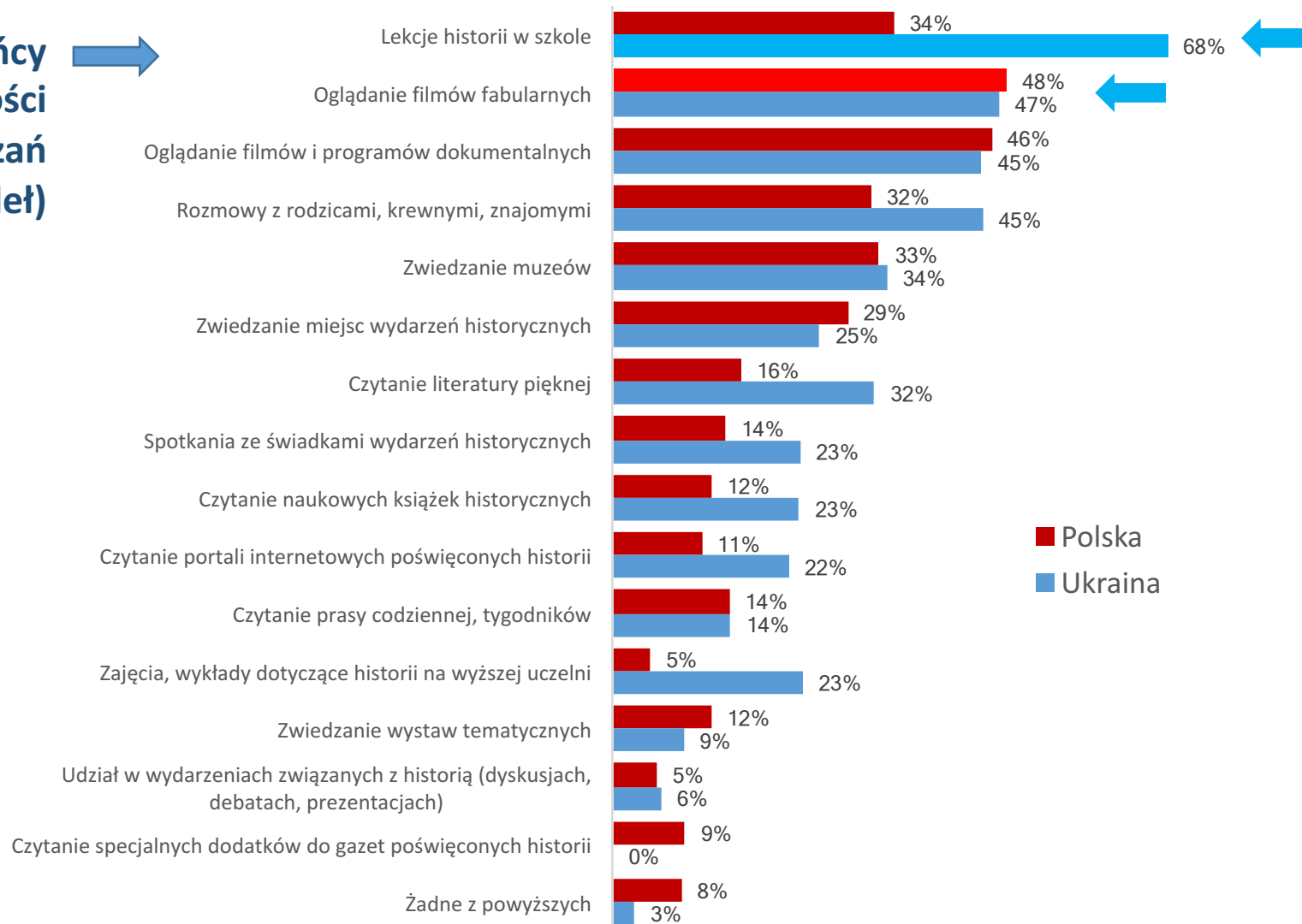
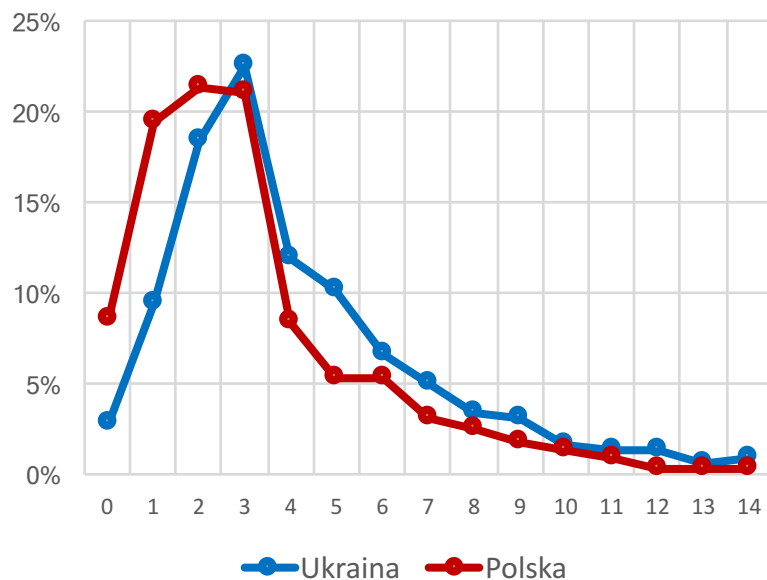
Wśród Polaków jedynie **29%** zadeklarowało, że historia wkroczyła do ich rodziny. Najczęściej (podobnie jak na Ukrainie) wskazywano II wojnę światową, a najbardziej współczesnym wymienionym wydarzeniem był stan wojenny.

Źródła wiedzy o przeszłości

W jaki sposób Polacy i Ukraińcy dowiadują się o przeszłości (odsetki wskazań poszczególnych źródeł)

Liczba wskazanych źródeł

Wiarygodność źródeł wiedzy o przeszłości

**23% Polaków i 24% Ukraińców
nie uznało żadnego źródła za
„całkowicie wiarygodne”**

**Średnia liczba całkowicie
wiarygodnych źródeł wskazanych
przez Polaków, to 4,1. Ukraińcy
wskazali średnio 3,2 źródła jako
całkowicie wiarygodne**

**Korelacja między liczbą źródeł wiarygodnych
a liczbą wykorzystywanych jest słaba –
wynosi 0,2 w Polsce i 0,18 na Ukrainie.
Ukraińcy wykorzystują większą liczbę
źródeł niż Polacy, ale wierzą im mniej
niż Polacy.**

Oddziaływanie źródeł wiedzy o przeszłości

Lekcje historii w szkole jako źródło wiedzy wskazane przez 68% na Ukrainie i 34% w Polsce

- ➡ **19% Ukraińców i 10% Polaków** odczuwa „bliskość przeszłości” w trakcie takich lekcji
- ➡ **20% Ukraińców i 24% Polaków** uznało szkolnych nauczycieli historii za źródło wiarygodne

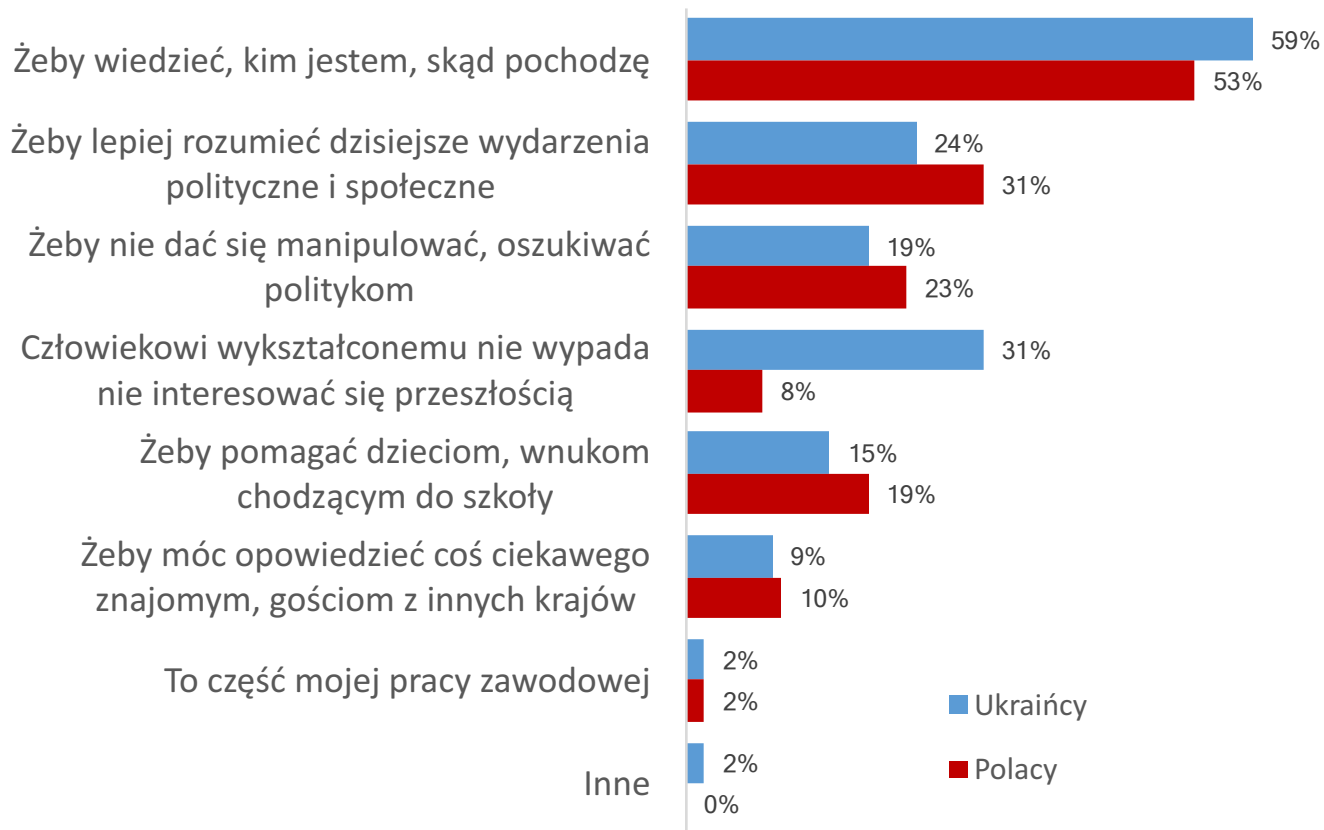
Rozmowy z rodzicami, krewnymi, znajomymi jako źródło wiedzy wskazane przez 45% na Ukrainie i 32% w Polsce

- ➡ **62% Ukraińców i 41% Polaków** odczuwa „bliskość przeszłości” w trakcie spotkań rodzinnych
- ➡ **40% Ukraińców i 44% Polaków** uznało rozmowy z krewnymi i znajomymi za źródło wiarygodne

Znaczenie przeszłości

Dlaczego warto interesować się przeszłością?

11% Polaków i 6% Ukraińców nie wskazało żadnego powodu, dla którego warto interesować się przeszłością.

W obu krajach można było wskazać do 2 odpowiedzi, w obu krajach najczęściej wybierano tę najbardziej popularną jako jedyną.

Praktyki związane z przeszłością – święta

„Nowe” i „dawne” święta obchodzone przez Ukraińców.

Odsetki dotyczą osób, które wskazały, że dane święto obchodzą

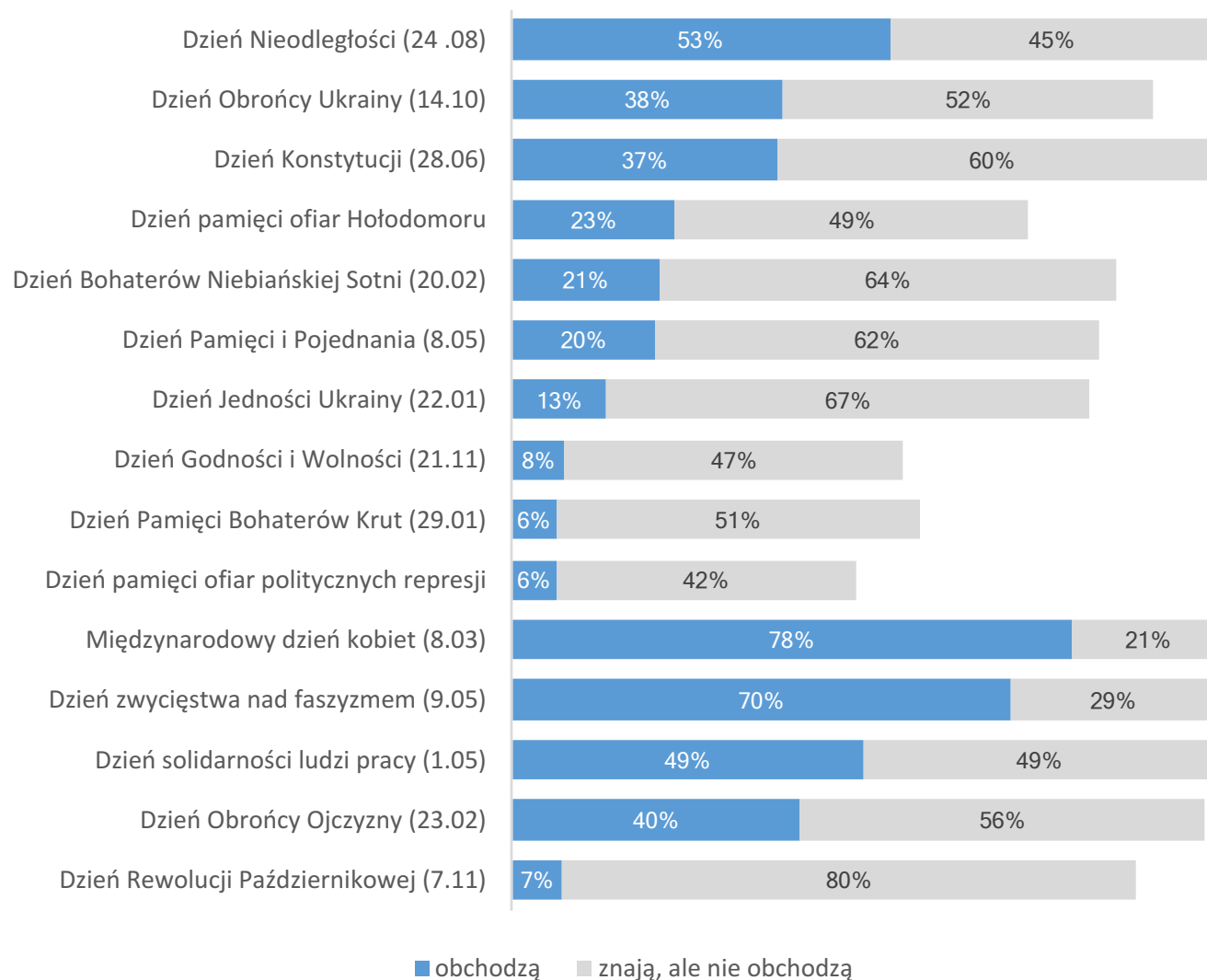
Co najmniej jedno święto „nowe” obchodzi 82% Ukraińców

Co najmniej jedno święto „dawne” obchodzi 86% Ukraińców

(jeśli wyłączyć „dzień kobiet” – to 77%)

NOWE

DAWNE

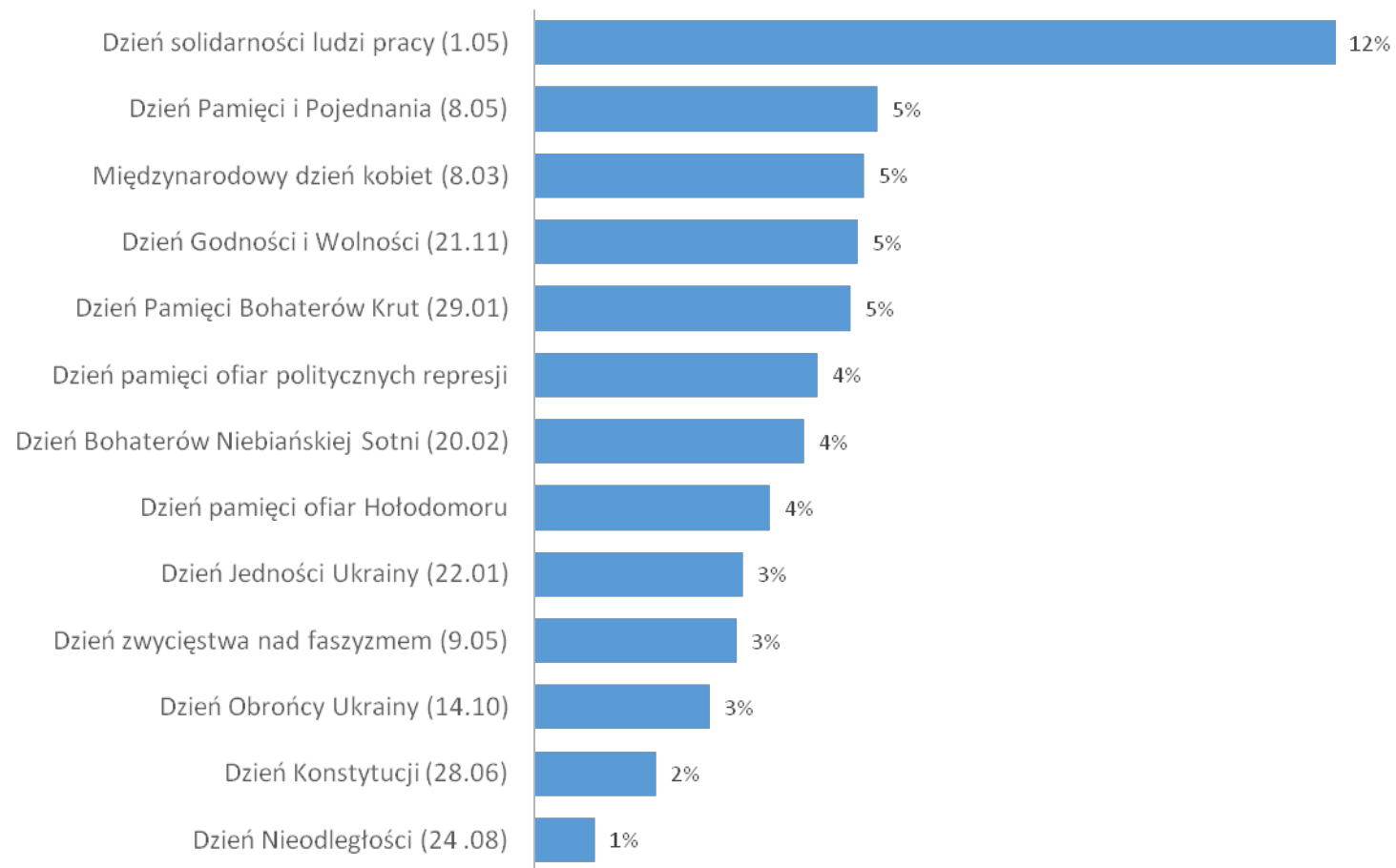

Praktyki związane z przeszłością – święta

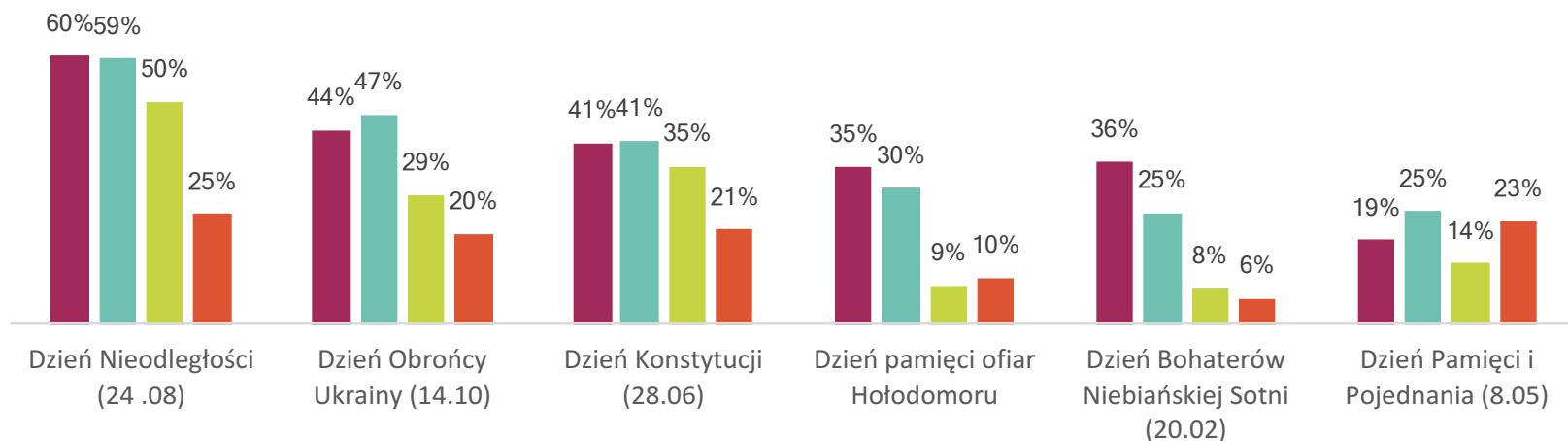
Święta do skasowania

**27% badanych Ukraińców
chciałoby skasowania co
najmniej jednego święta.**

Praktyki związane z przeszłością – święta

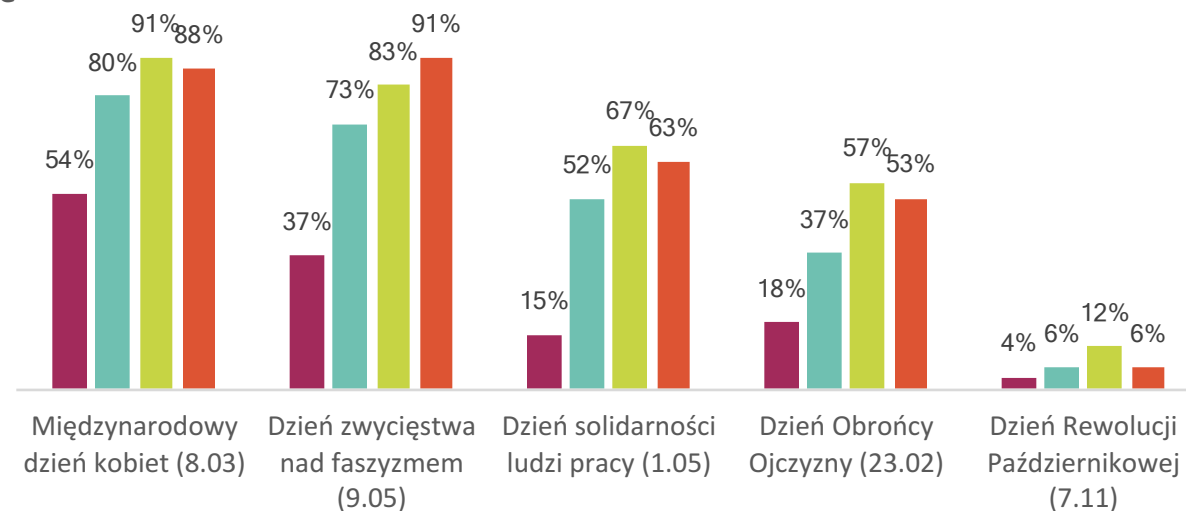
← „Nowe” święta
(odsetki obchodzących
w regionach)

pominięto 4 święta obchodzone najrzadziej

■ Zachód ■ Centrum ■ Wschód ■ Południe

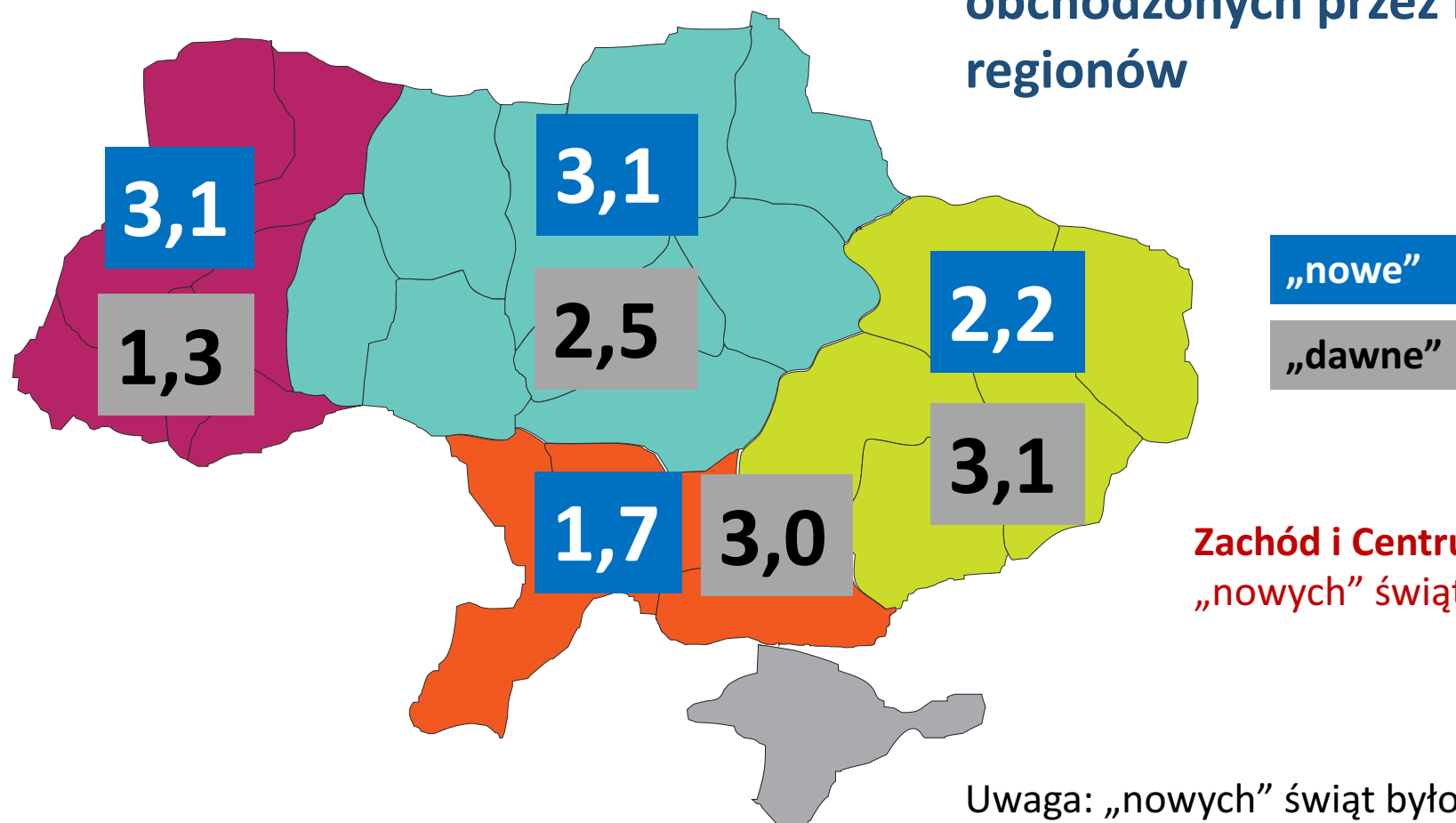
→ „Dawne” święta
(odsetki obchodzących
w regionach)

Praktyki związane z przeszłością – święta

Średnia liczba „nowych” i „dawnych” świąt obchodzonych przez mieszkańców ukraińskich regionów

Zachód i Centrum – jedyne regiony, w których „nowych” świąt obchodzi się więcej niż „dawnych”

Uwaga: „nowych” świąt było 10, „dawnych” – tylko 5.

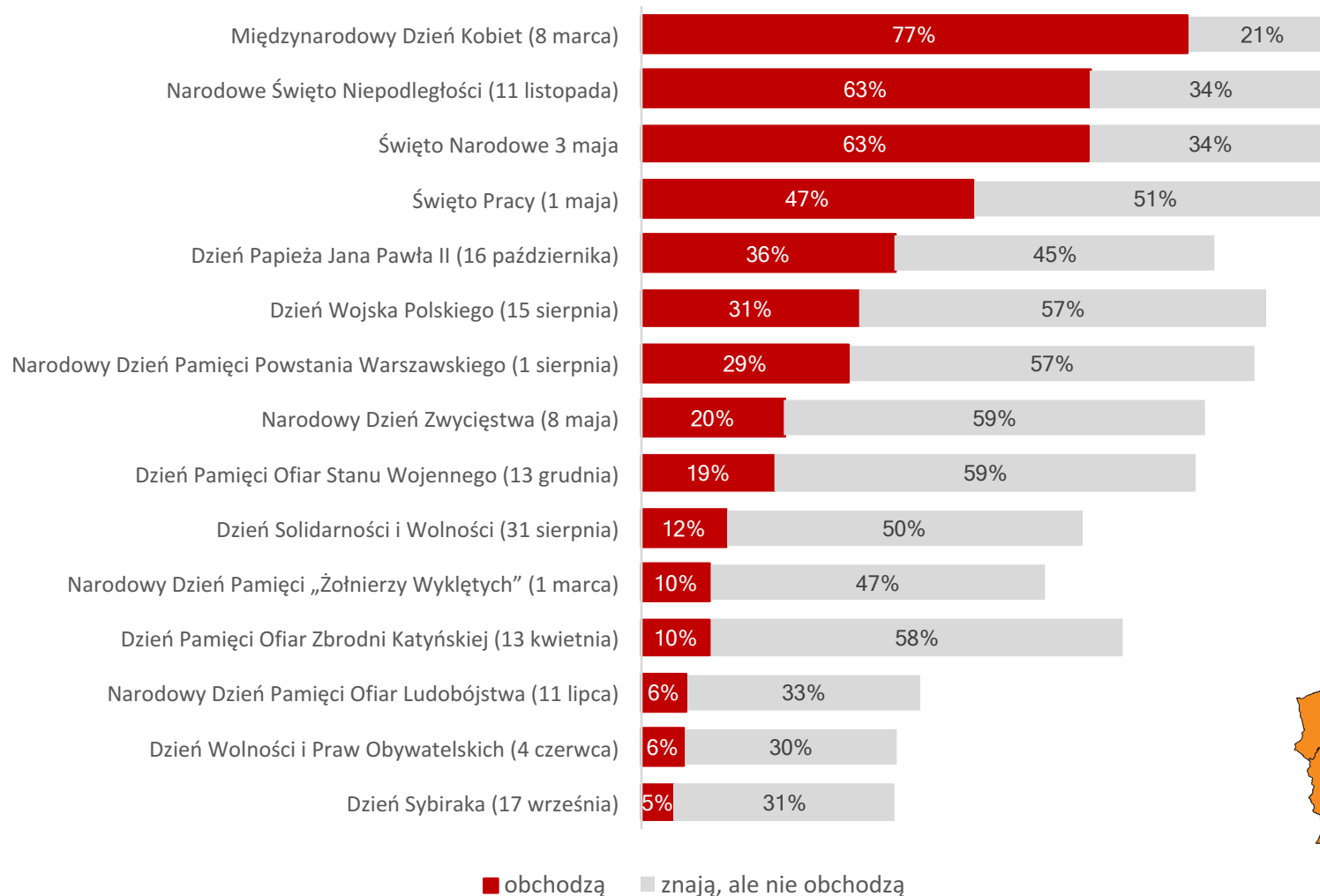
Praktyki związane z przeszłością – święta

Święta obchodzone przez Polaków.

Odsetki dotyczą osób, które wskazały, że dane święto obchodzą

Co najmniej jedno święto obchodzi 93% Polaków

(jeśli wyłączyć „Dzień Kobiet” – to 84%)

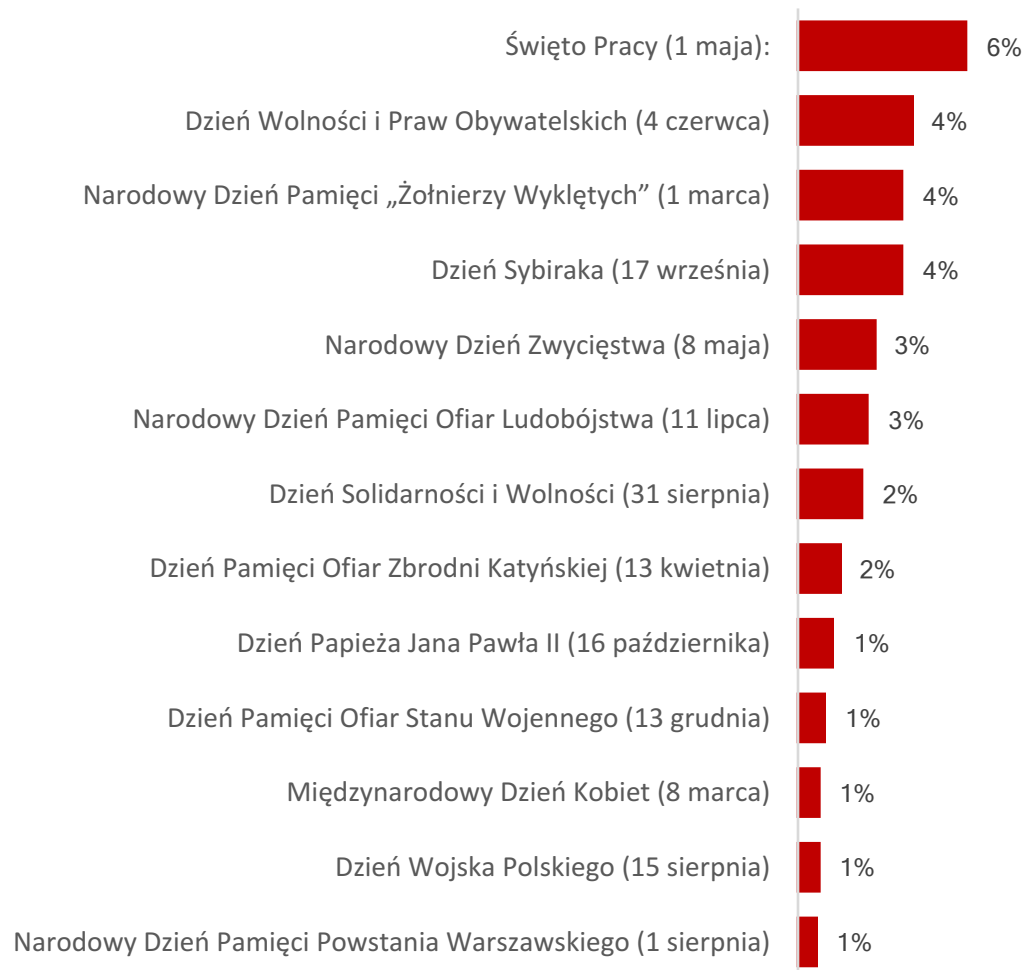

Praktyki związane z przeszłością – święta

Święta do skasowania

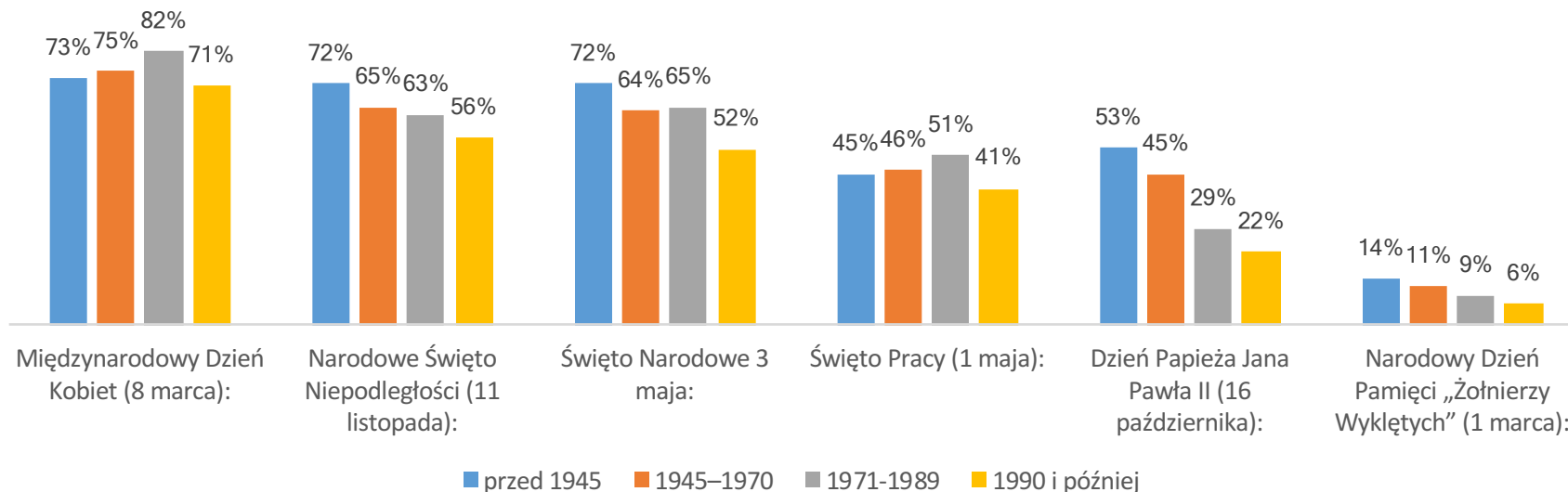
**18% badanych Polaków
chciałoby skasowania co
najmniej jednego święta.**

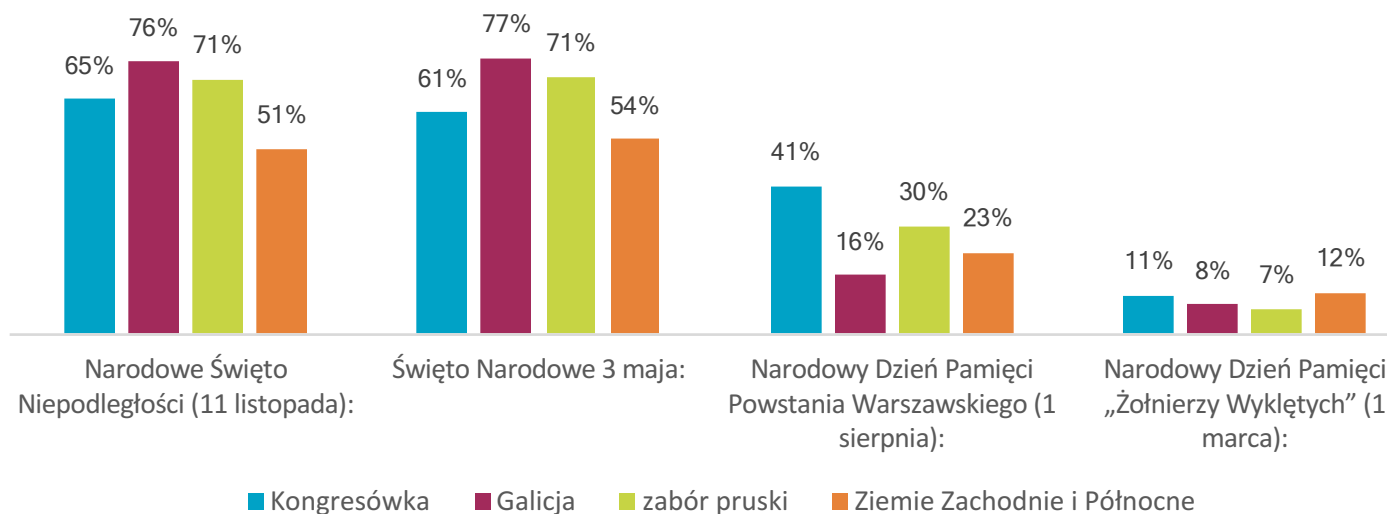

Praktyki związane z przeszłością – święta

Obchodzenie najpopularniejszych świąt w kategoriach wiekowych

Obchodzenie wybranych świąt w regionach Polski (wybrano święta o najbardziej zróżnicowanej popularności)

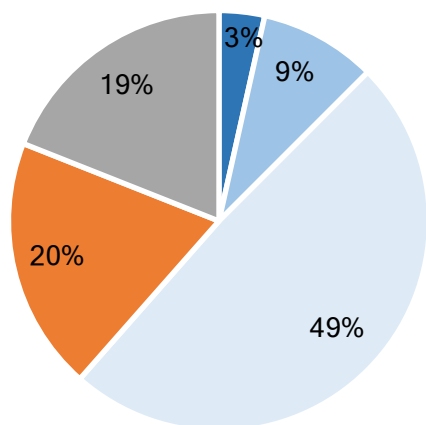

Praktyki związane z przeszłością

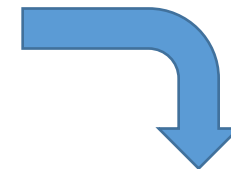
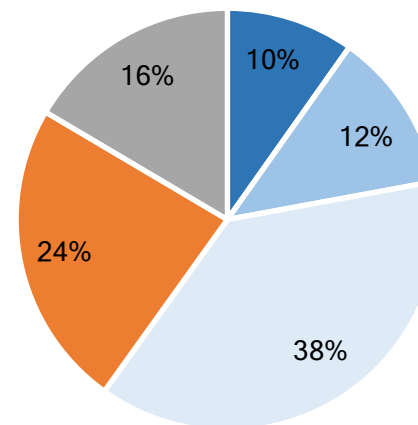
Kiedy ostatnio odwiedzali miejsca ważne dla historii Polski / Ukrainy:

Polacy

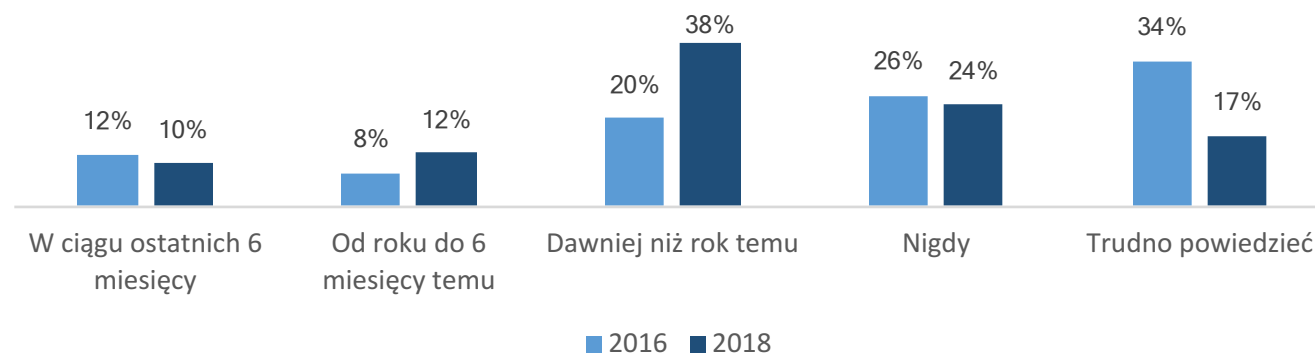

- W ciągu ostatnich 6 miesięcy
- Od 6 do 12 miesięcy temu
- Dawniej niż rok temu
- Nigdy
- Trudno powiedzieć

Ukraińcy

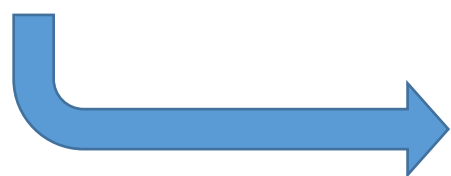
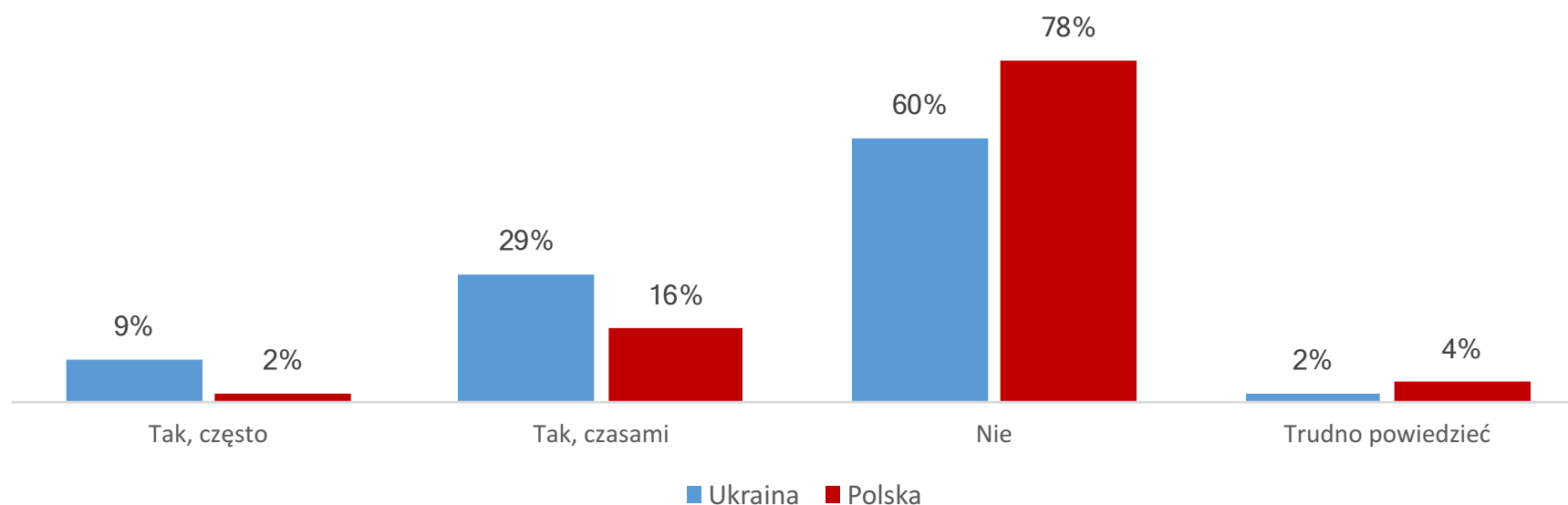
Ukraina
dane z 2016 i 2018 r.

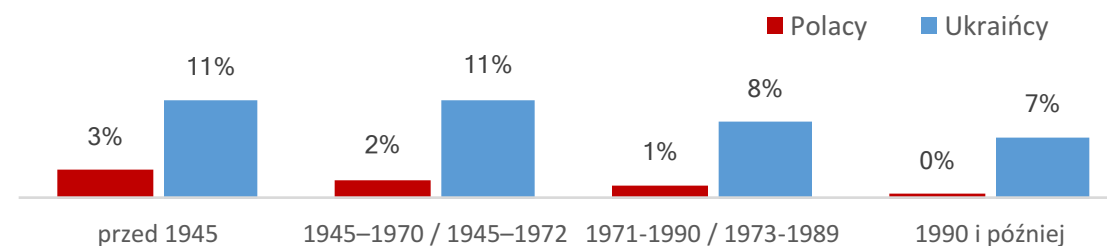

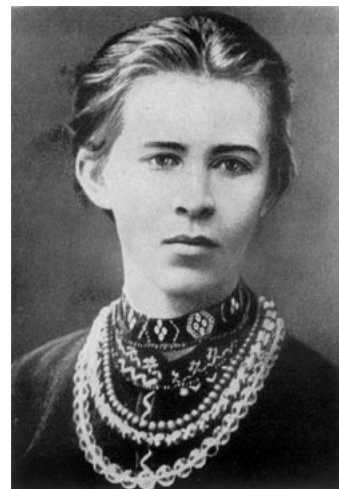
Praktyki związane z przeszłością

Czy w ciągu ostatniego miesiąca zdarzało się rozmawiać ze znajomymi lub kolegami z pracy na tematy związane z przeszłością, historią?

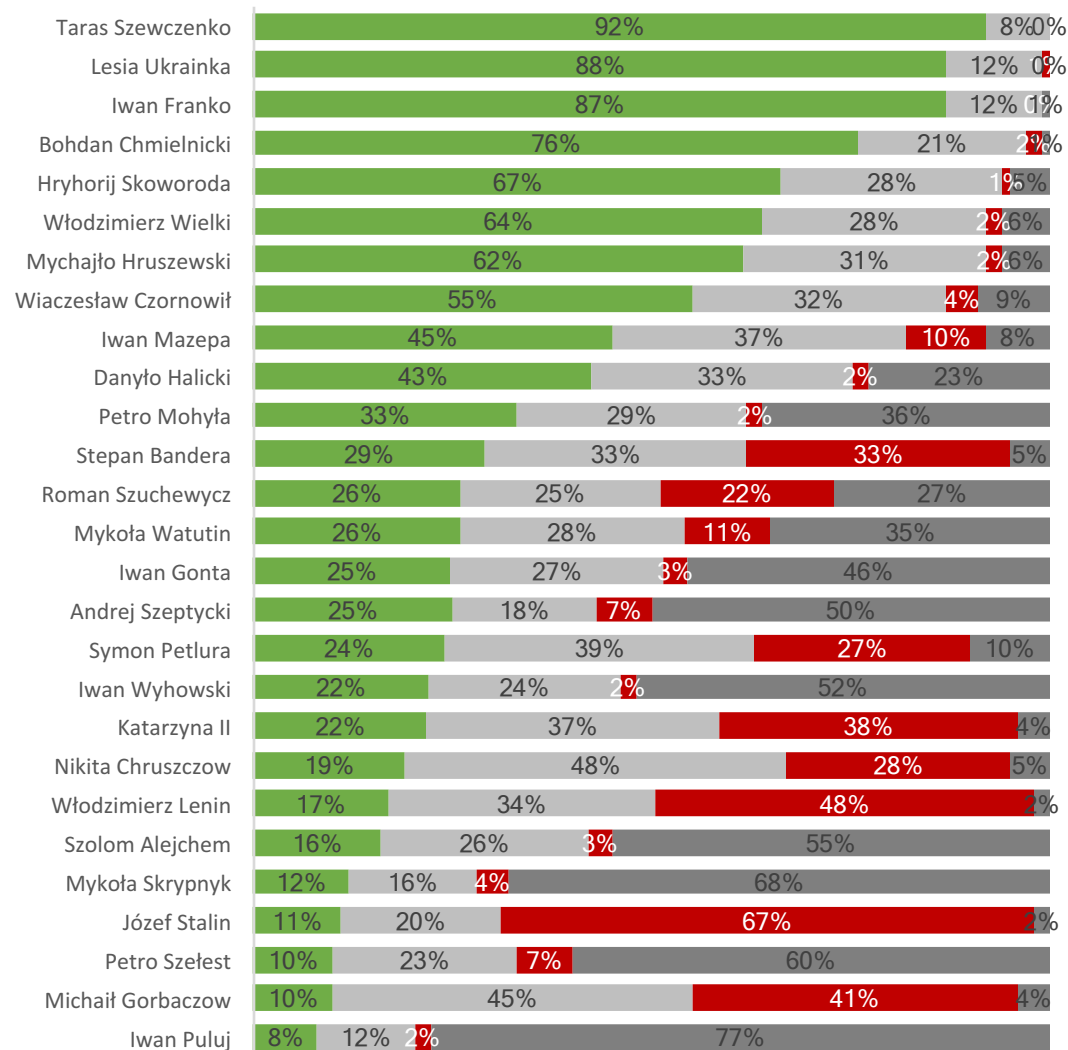

Odsetki rozmawiających „często” w podziale na kategorie pokoleniowe

Stosunek do wybranych postaci z historii Ukrainy

■ sympatia ■ obojętność ■ niechęć ■ postać nieznana

Stosunek do wybranych postaci* z historii Ukrainy

ZACHÓD

- Władimir Czornowil (80%)
- Bohdan Chmielnicki (79%)
- Mychajło Hruszewski (75%)
- Włodzimierz Wielki (73%)
- Danyło Halicki (70%)
- Hryhorij Skoworoda (70%)
- Stepan Bandera (66%)
- Włodzimierz Lenin (75% niechęci)
- Katarzyna II (66% niechęci)
- Józef Stalin (89% niechęci)

CENTRUM

- Bohdan Chmielnicki (81%)
- Hryhorij Skoworoda (74%)
- Mychajło Hruszewski (69%)
- Włodzimierz Wielki (65%)
- Władimir Czornowil (63%)
- Iwan Mazepa (55%)
- Danyło Halicki (45%)
- Włodzimierz Lenin (52% niechęci)
- Katarzyna II (47% niechęci)
- Józef Stalin (70% niechęci)

POŁUDNIE

- Bohdan Chmielnicki (72%)
- Włodzimierz Wielki (56%)
- Hryhorij Skoworoda (53%)
- Katarzyna II (47%)
- Mykoła Watutin (46%)
- Mychajło Hruszewski (41%)
- Władimir Czornowil (32%)
- Stepan Bandera (61% niechęci)
- Symon Petlura (52% niechęci)
- Michaił Gorbaczow (54% niechęci)

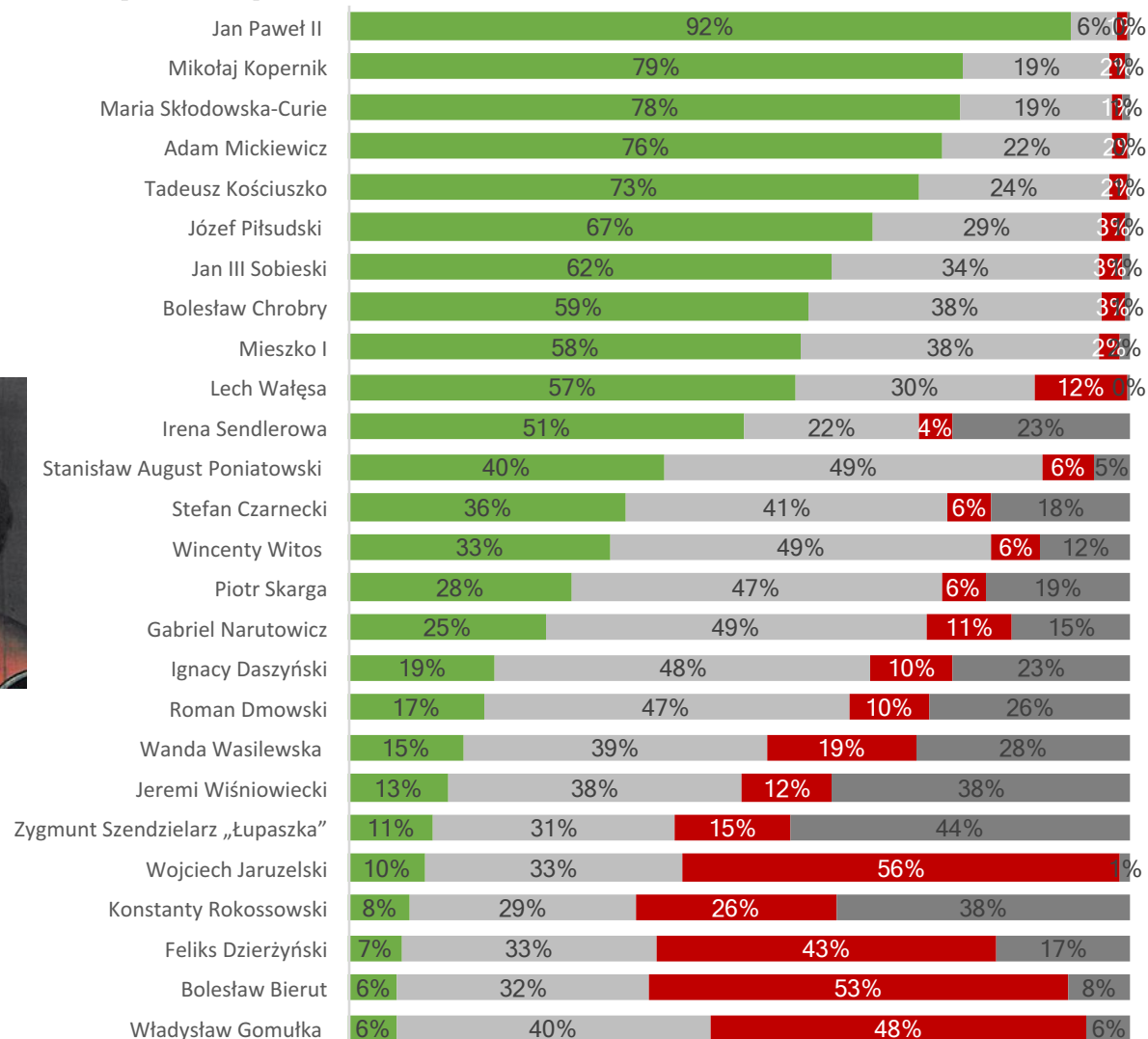
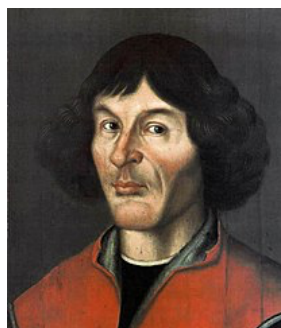
WSCHÓD

- Bohdan Chmielnicki (68%)
- Hryhorij Skoworoda (59%)
- Włodzimierz Wielki (58%)
- Mychajło Hruszewski (50%)
- Katarzyna II (36%)
- Władimir Czornowil (32%)
- Iwan Mazepa (28%)
- Michaił Gorbaczow (47% niechęci)
- Stepan Bandera (54% niechęci)
- Józef Stalin (52% niechęci)

***)** Przedstawiono postaci cieszące się największą sympatią i **największą niechęcią** w poszczególnych regionach Ukrainy. Pominięto **Tarasa Szewczenkę, Lesię Ukrainkę i Iwana Frankę** – najpopularniejszych we wszystkich regionach

Stosunek do wybranych postaci z historii Polski

■ sympatia ■ obojętność ■ niechęć ■ postać nieznaną

Stosunek do wybranych* postaci z historii Polski

IRENA SENDLEROWA

- Kongresówka (55%)
- Galicja (32%)
- Zabór pruski (71%)
- Ziemie zachodnie i północne (40%)

LECH WAŁĘSA

- Kongresówka (50%)
- Galicja (53%)
- Zabór pruski (75%)
- Ziemie zachodnie i północne (55%)

WINCENTY WITOS

- Urodzeni przed 1945 (43%)
- Urodzeni 1946-1970 (39%)
- Urodzeni 1970-1989 (30%)
- Urodzeni po 1989 (23%)

GABRIEL NARUTOWICZ

- Urodzeni przed 1945 (33%)
- Urodzeni 1946-1970 (30%)
- Urodzeni 1970-1989 (22%)
- Urodzeni po 1989 (17%)

JÓZEF PIŁSUDSKI

- Urodzeni przed 1945 (81%)
- Urodzeni 1946-1970 (68%)
- Urodzeni 1970-1989 (65%)
- Urodzeni po 1989 (61%)

WOJCIECH JARUZELSKI

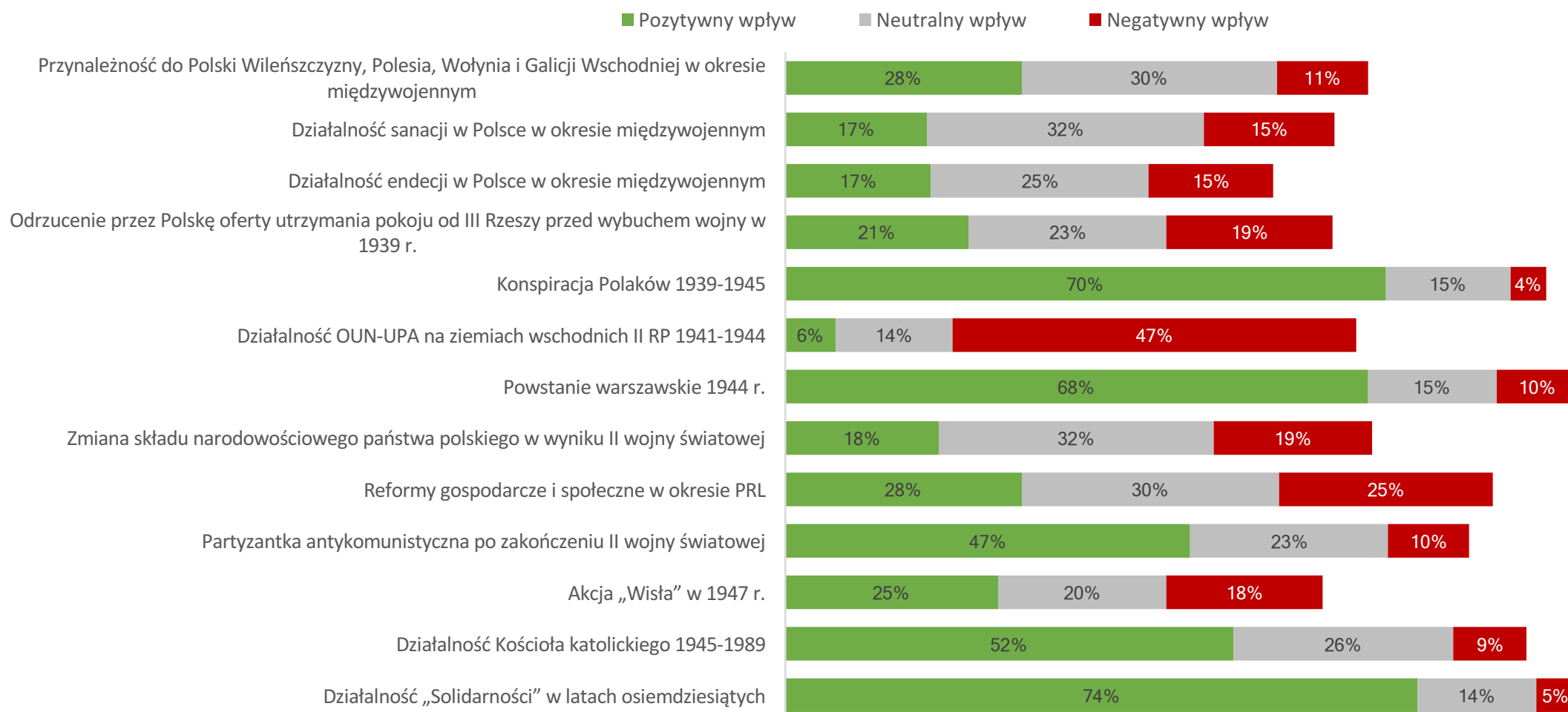
- Urodzeni przed 1945 (18%)
- Urodzeni 1946-1970 (12%)
- Urodzeni 1970-1989 (7%)
- Urodzeni po 1989 (5%)

***) Przedstawiono postaci, do których stosunek był najbardziej różnicowany w regionach kraju lub w grupach pokoleniowych.**

Ocena faktów, wydarzeń i zjawisk z przeszłości

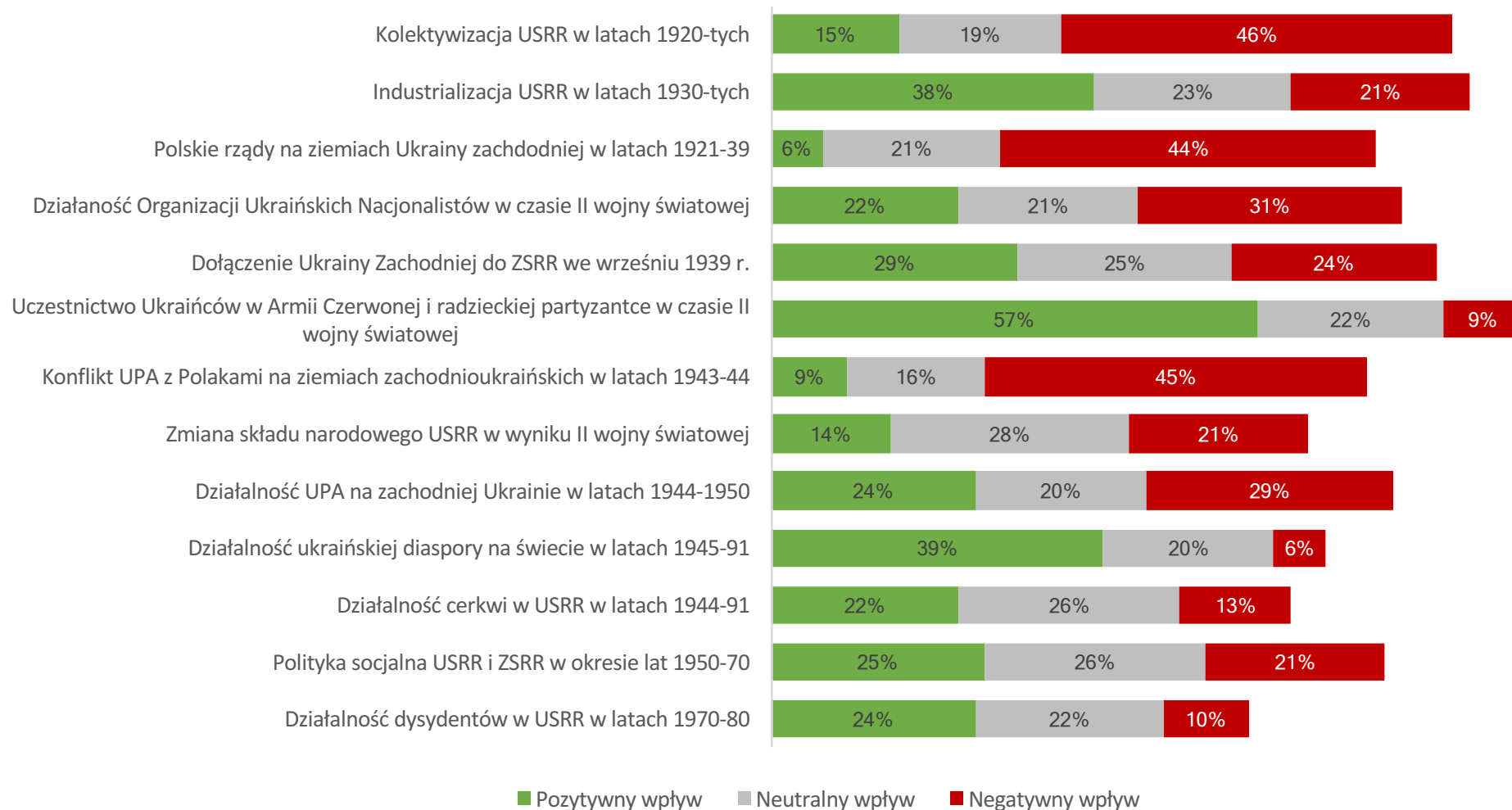
Ocena wpływu faktów, wydarzeń i zjawisk na dalsze losy Polski i jej mieszkańców

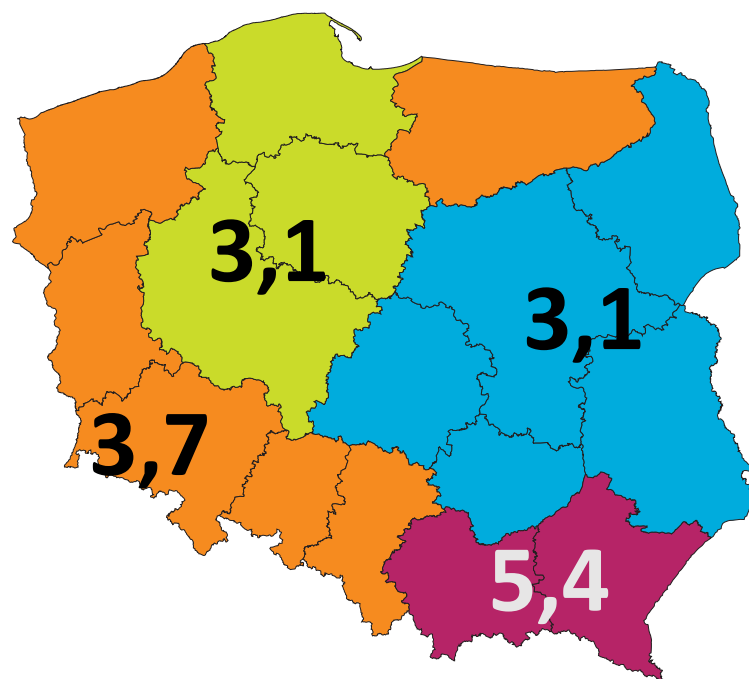
Ocena faktów, wydarzeń i zjawisk z przeszłości

Ocena wpływu faktów, wydarzeń i zjawisk na dalsze losy Ukrainy i jej mieszkańców

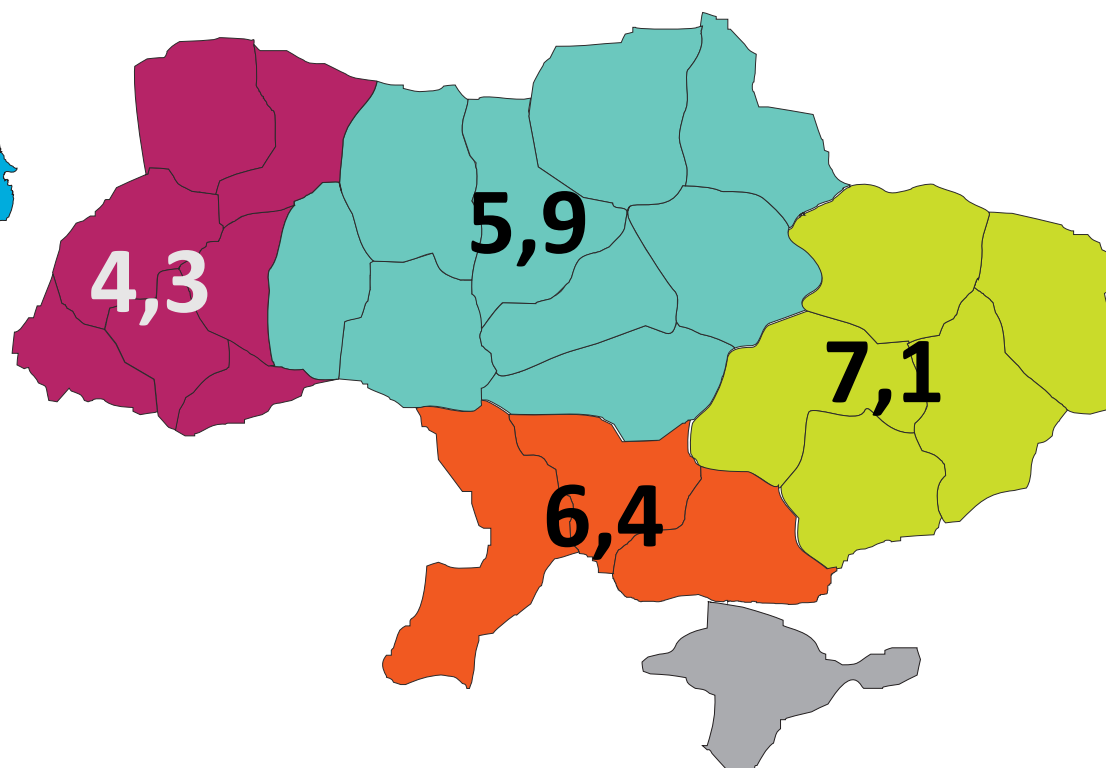

(Nie)wiedza o przeszłości

Średnia liczba nieznanych postaci (spośród 27) w regionach Polski i Ukrainy.

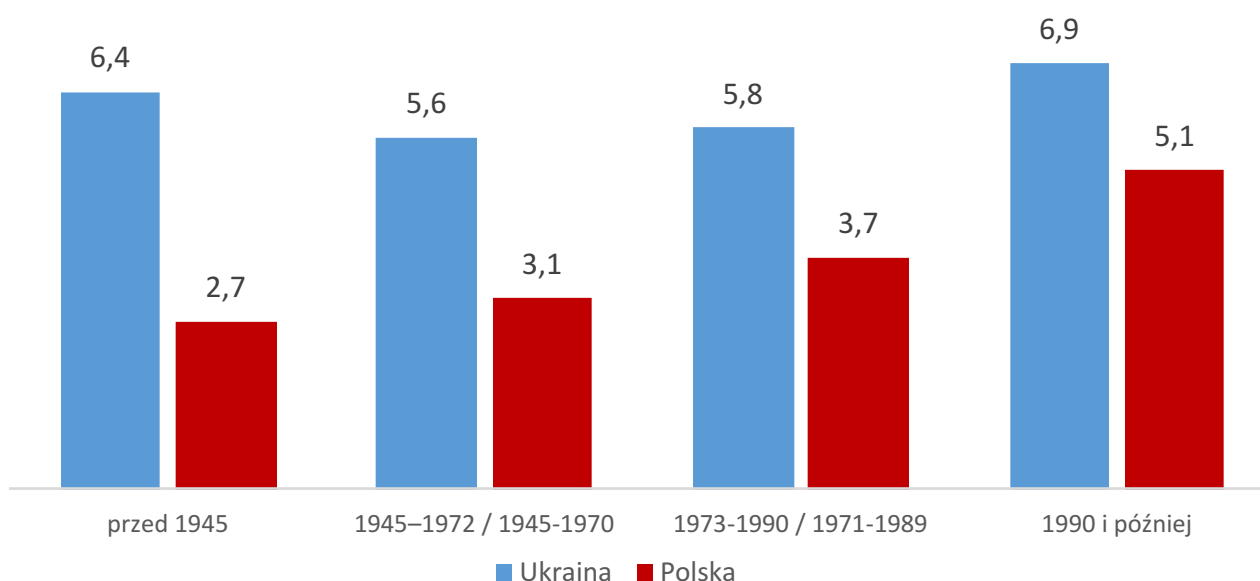
Ogółem wszyscy Polacy nie znali średnio 3,6 postaci spośród 27, a Ukraińcy – 5,9 (również spośród 27).

(Nie)wiedza o przeszłości

O ilu ważnych postaciach historycznych nie słyszeli Ukraińcy i Polacy

Wykres pokazuje średnią liczbę postaci nieznanych w czterech kategoriach wiekowych.

Ogółem wszyscy Polacy nie znali średnio 3,6 postaci spośród 27, a Ukraińcy – 5,9 (również spośród 27).

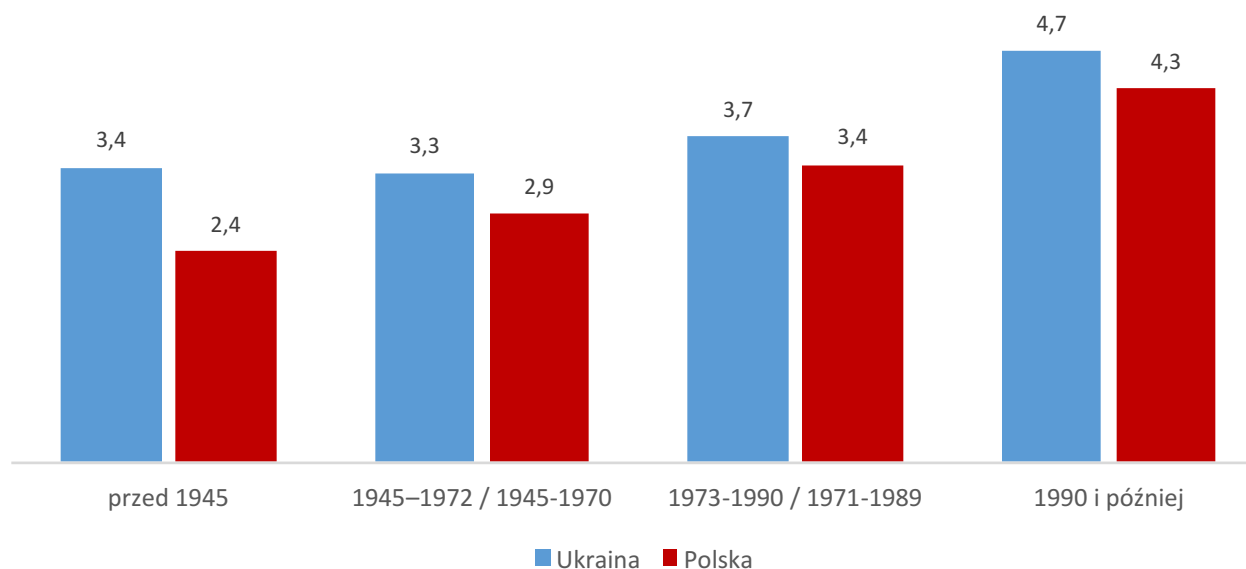
Lista postaci była różna w obu krajach.

31% Polaków i 10% Ukraińców wyraziło swoją opinię o wszystkich 27 postaciach historycznych, o które pytano. Pozostali nie znali co najmniej jednej z tych postaci.

(Nie)wiedza o przeszłości

O ilu ważnych wydarzeniach i zjawiskach z lat 1918-1990 nie słyszeli Ukraińcy i Polacy

Wykres pokazuje średnią liczbę wydarzeń i zjawisk, o których badani nie słyszeli – w czterech kategoriach wiekowych.

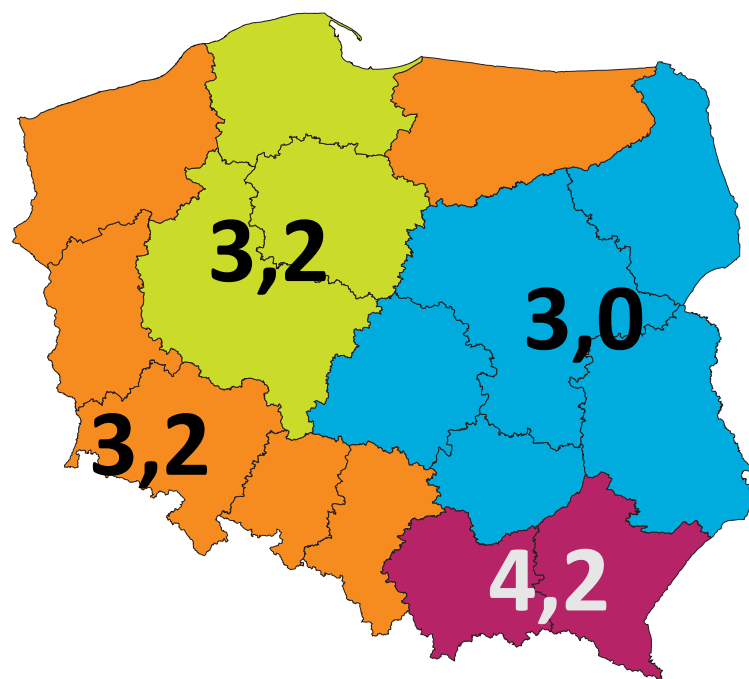
Ogółem wszyscy Polacy nie znali średnio 3,3 wydarzeń spośród 13, a wszyscy Ukraińcy – 3,6 (również spośród 13).

Lista wydarzeń była różna w obu krajach.

27% Polaków i 28% Ukraińców wyraziło swoją opinię o wszystkich 13 wydarzeniach i zjawiskach historycznych, o które pytano. Pozostali nie znali co najmniej jednego z tych wydarzeń.

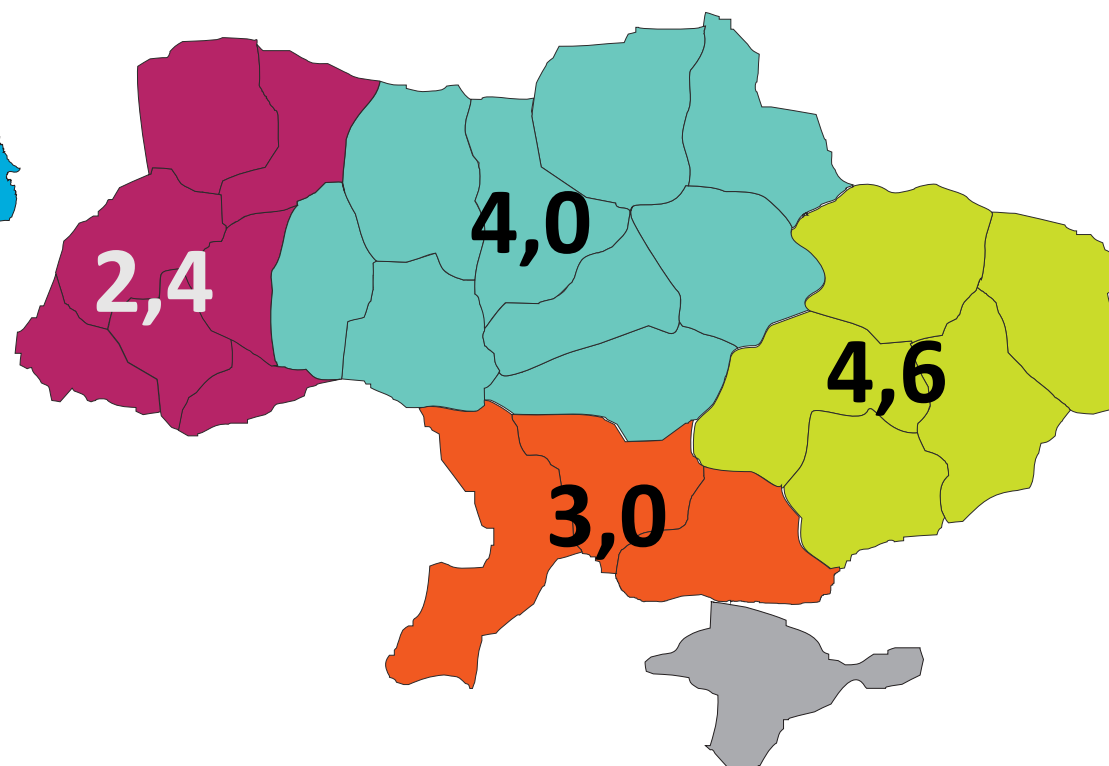

(Nie)wiedza o przeszłości

Średnia liczba nieznanych **wydarzeń, zjawisk i faktów** (spośród 13) w regionach Polski i Ukrainy.

Generalnie Polacy nie znali średnio 3,3 wydarzeń spośród 13, a Ukraińcy – 3,6 (również spośród 13).

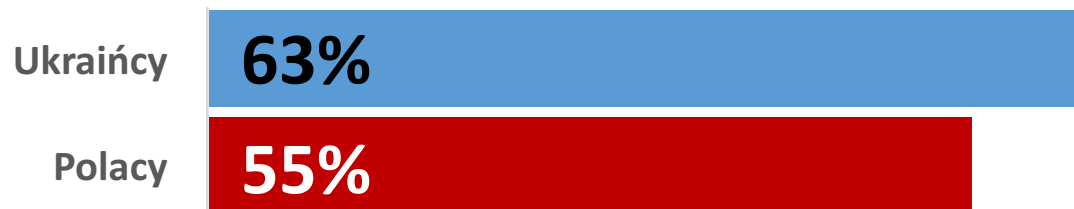

Jak rozmawiać o przeszłości?

W historii zdarzały się zarówno sytuacje, w których Polacy / Ukraińcy zachowywali się bohatersko, jak również takie, w których zachowanie niektórych z nich zasługiwało na potępienie.

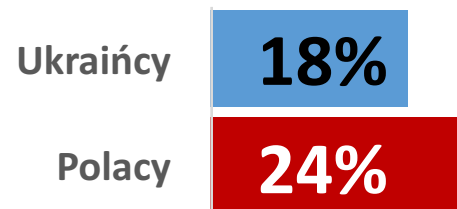
Należy dziś otwarcie mówić o jednych i drugich aby wyciągać wnioski z historii.

Z TĄ OPINIĄ ZGADZAJĄ SIĘ:

Nawet jeżeli w przeszłości zdarzały się sytuacje, w których zachowanie niektórych Polaków / Ukraińców zasługiwało na potępienie, **nie powinno się dziś o tym publicznie mówić, bo to osłabia nasze państwo.**

Z TĄ OPINIĄ ZGADZA SIĘ:

Jak rozmawiać o przeszłości?

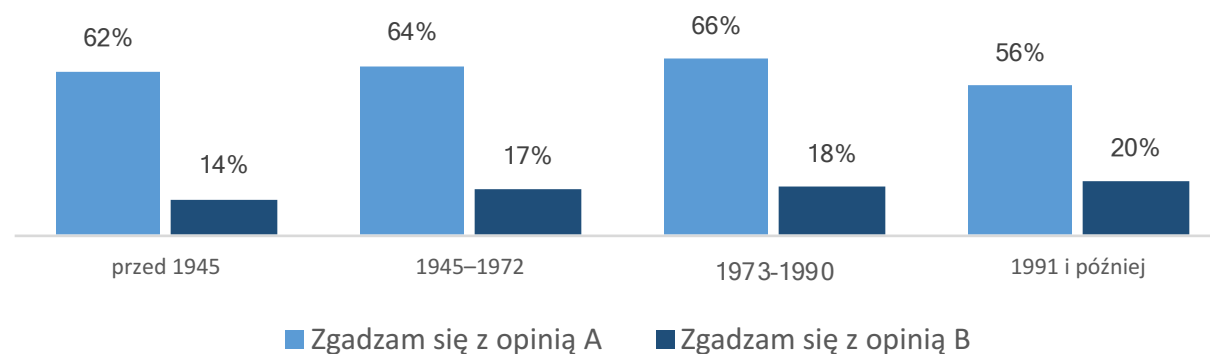
A. W historii zdarzały się zarówno sytuacje, w których Polacy / Ukraińcy zachowywali się bohatersko, jak również takie, w których zachowanie niektórych z nich zasługiwało na potępienie.

Należy dziś otwarcie mówić o jednych i drugich aby wyciągać wnioski z historii.

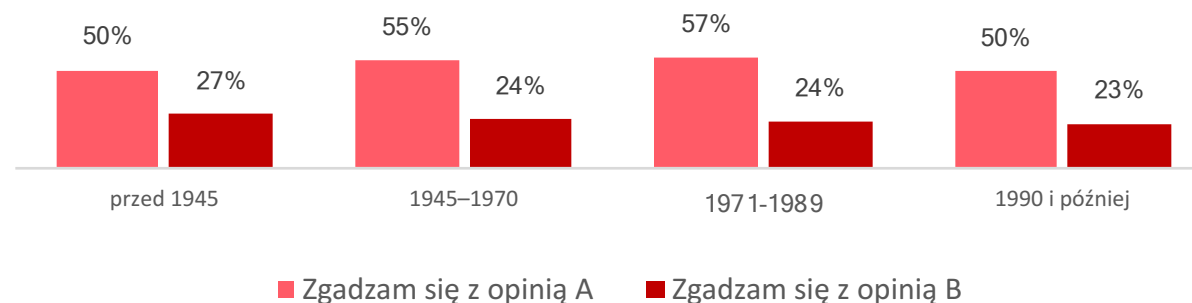
B. Nawet jeżeli w przeszłości zdarzały się sytuacje, w których zachowanie niektórych Polaków / Ukraińców zasługiwało na potępienie,

nie powinno się dziś o tym publicznie mówić, bo to osłabia nasze państwo.

**Opinie Ukraińców
w grupach
pokoleniowych**

**Opinie Polaków
w grupach
pokoleniowych**

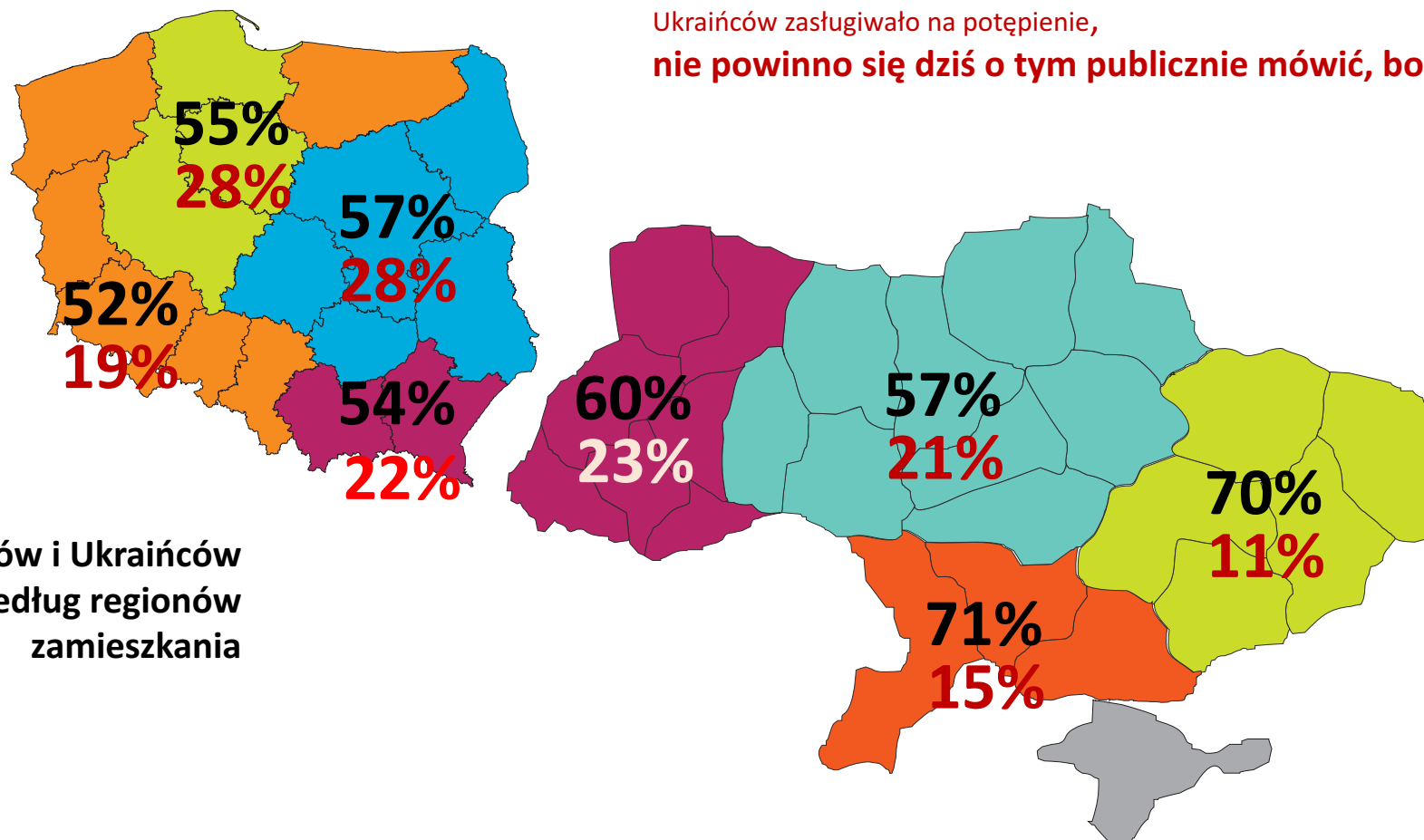

Jak rozmawiać o przeszłości?

A. W historii zdarzały się zarówno sytuacje, w których Polacy / Ukraińcy zachowywali się bohatersko, jak również takie, w których zachowanie niektórych z nich zasługiwało na potępienie.

Należy dziś otwarcie mówić o jednych i drugich aby wyciągać wnioski z historii.

B. Nawet jeżeli w przeszłości zdarzały się sytuacje, w których zachowanie niektórych Polaków / Ukraińców zasługiwało na potępienie, **nie powinno się dziś o tym publicznie mówić, bo to osłabia nasze państwo.**

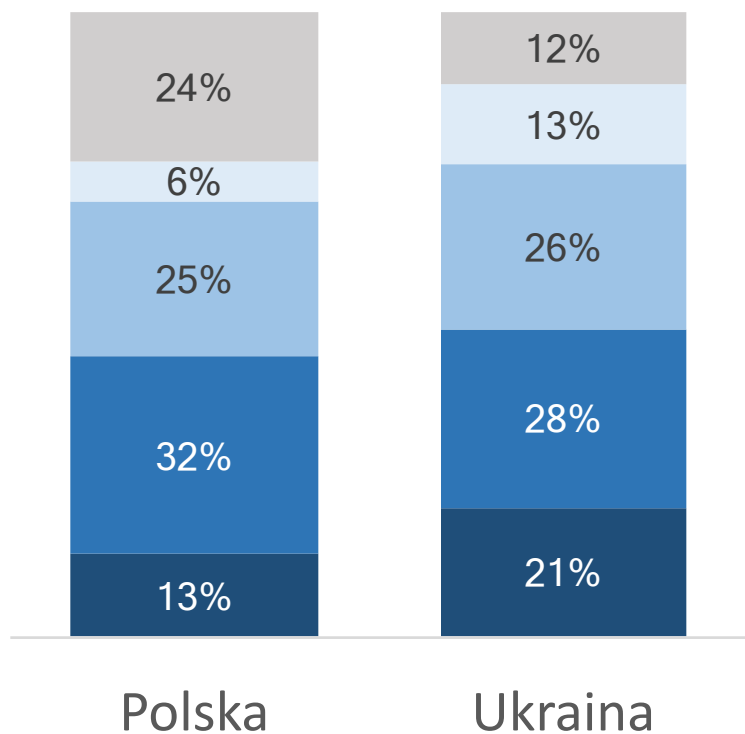
Opinie Polaków i Ukraińców
w podziale według regionów
zamieszkania

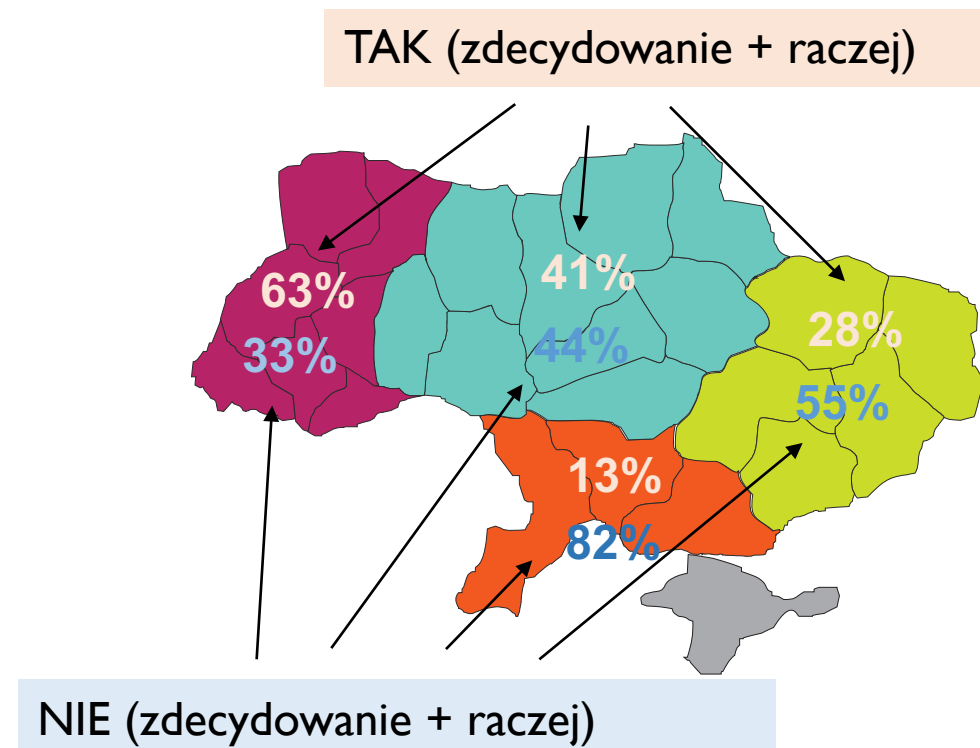
Jak rozmawiać o przeszłości?

PL: Czy Sejm i Senat powinien w aktach prawnych ustalać obowiązujące interpretacje wydarzeń historycznych z II wojny światowej i czasów komunistycznych?

UA: Czy państwo ma prawo podejmować decyzje dotyczące oceny wydarzeń z przeszłości?

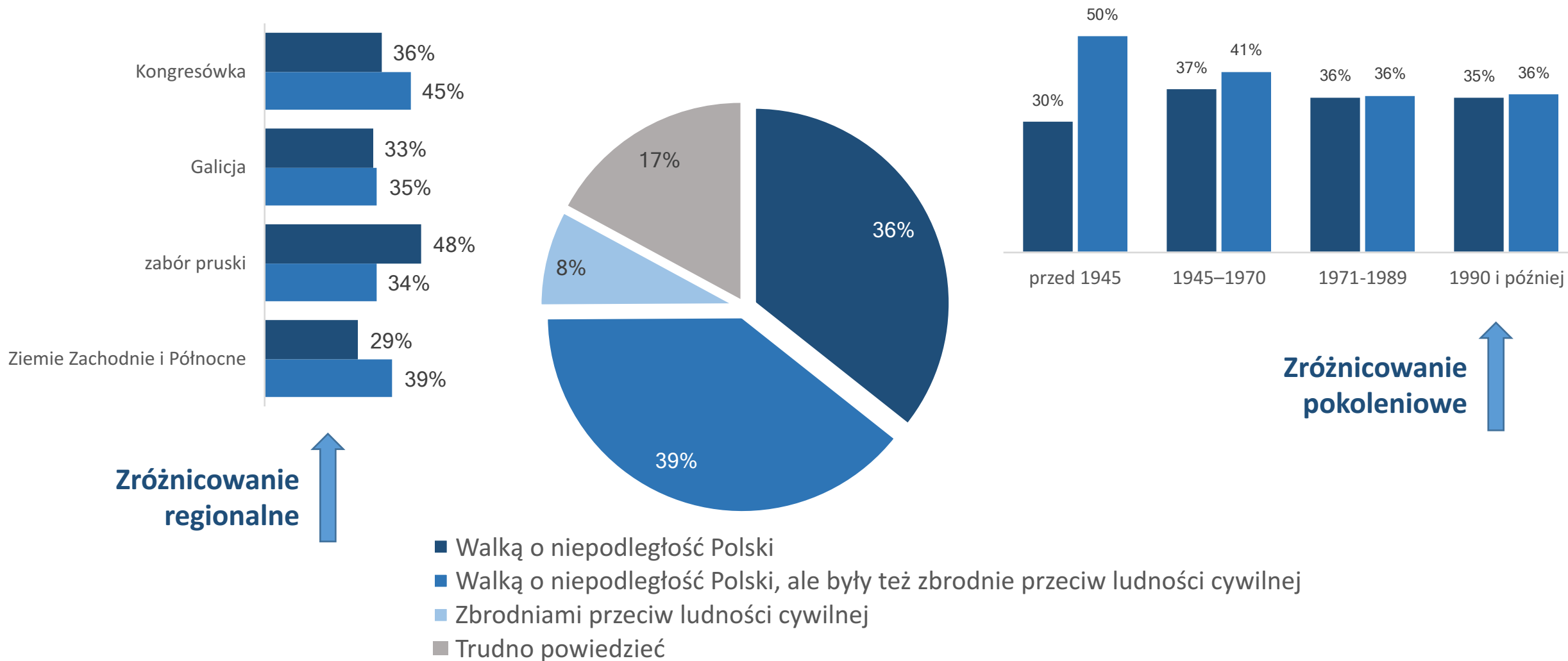
- Zdecydowanie nie
- Raczej nie
- Raczej tak
- Zdecydowanie tak
- Trudno powiedzieć

Ocena walki „żołnierzy wyklętych”

Czym była walka „żołnierzy wyklętych”

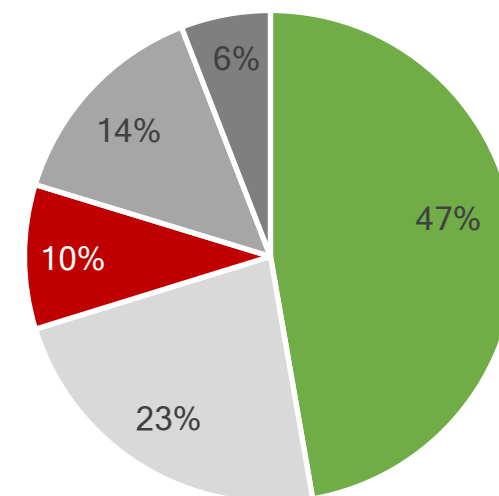
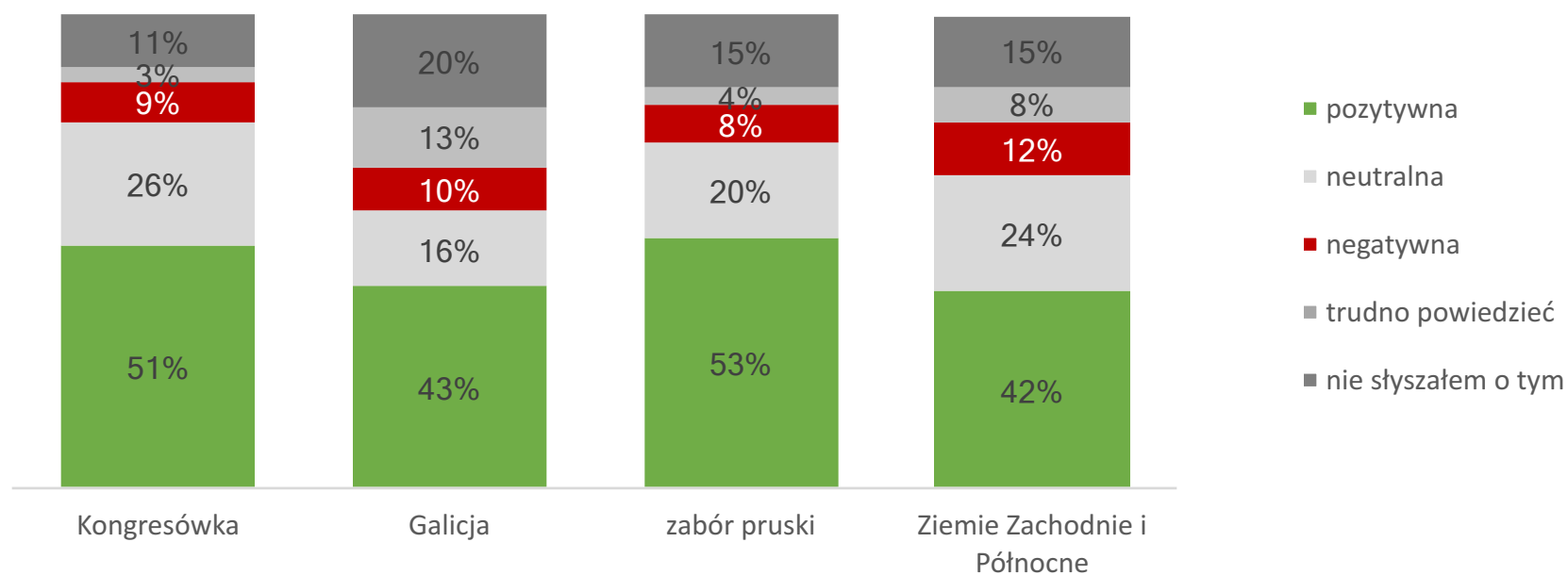

Ocena działalności „żołnierzy wyklętych”

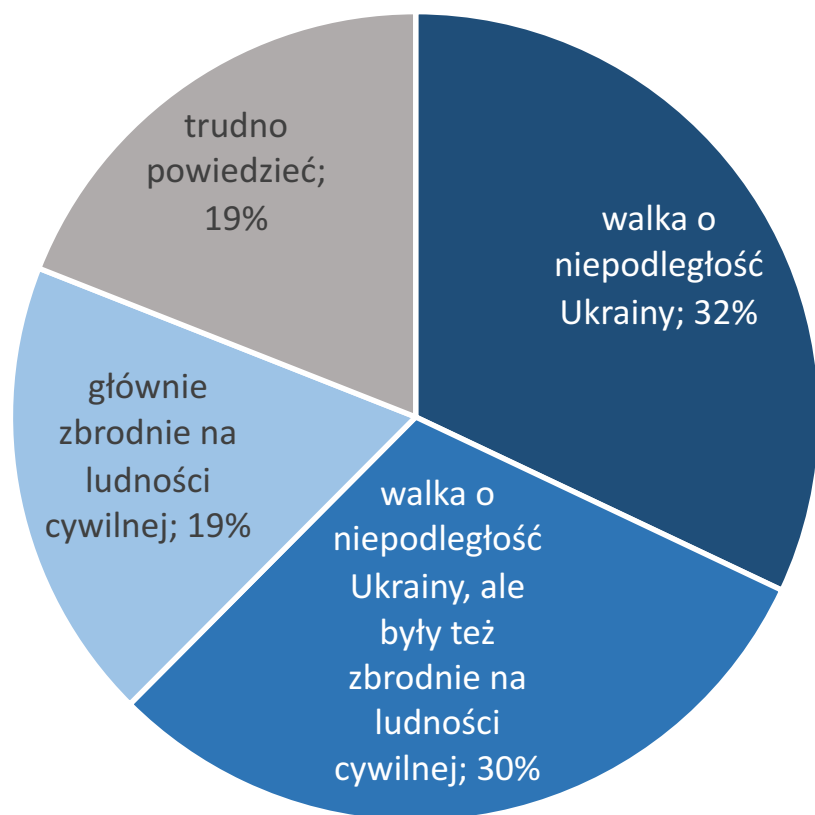
„Proszę ocenić fakty, działania i zjawiska w późniejszej historii Polski. O każdym z nich proszę powiedzieć, czy Pan[i]a zdaniem miało pozytywny, negatywny czy neutralny wpływ na dalsze losy Polski i jej mieszkańców”

Działalność partyzantki antykomunistycznej po II wojnie światowej

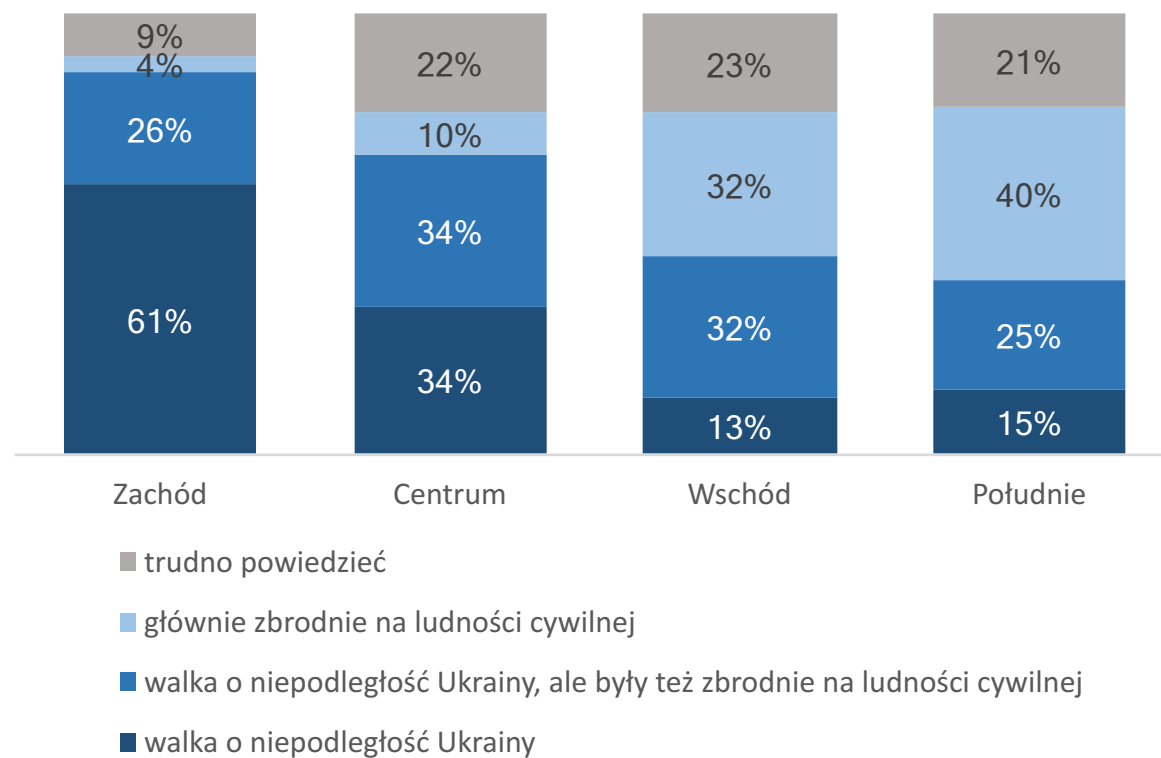

Czym była walka UPA

W regionach

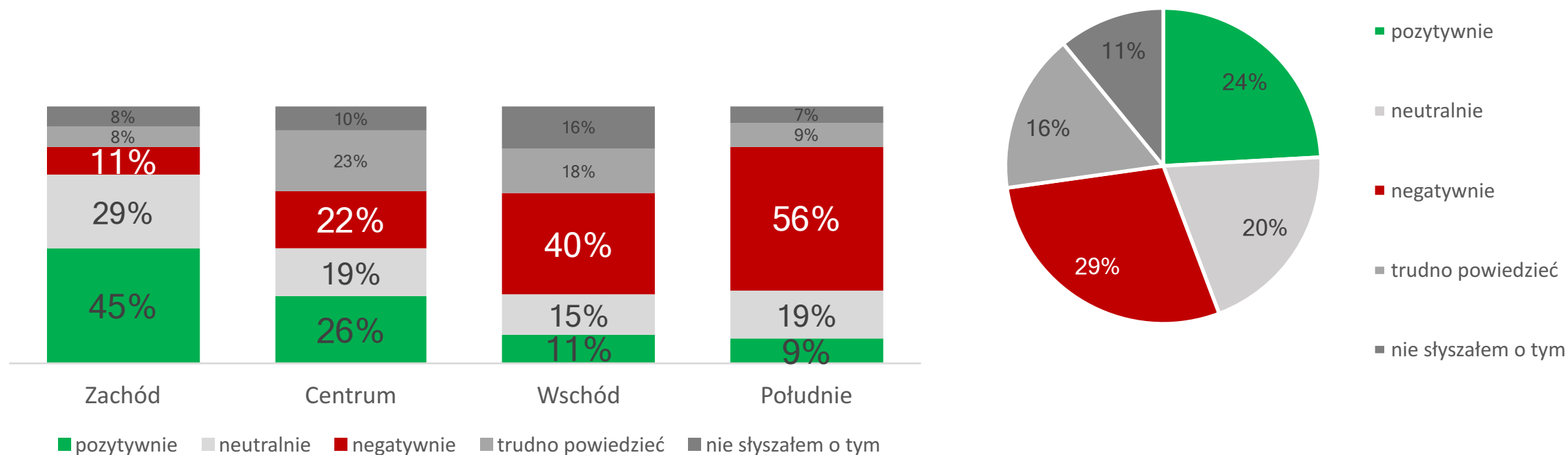

Ocena działalności UPA w latach 1944-1950

„Proszę ocenić fakty, działania i zjawiska w późniejszej historii Ukrainy. O każdym z nich proszę powiedzieć, czy Pan[i]a zdaniem miało pozytywny, negatywny czy neutralny wpływ na dalsze losy Ukrainy i jej mieszkańców”

Działalność Ukraińskiej Powstańczej Armii w latach 1944-1950

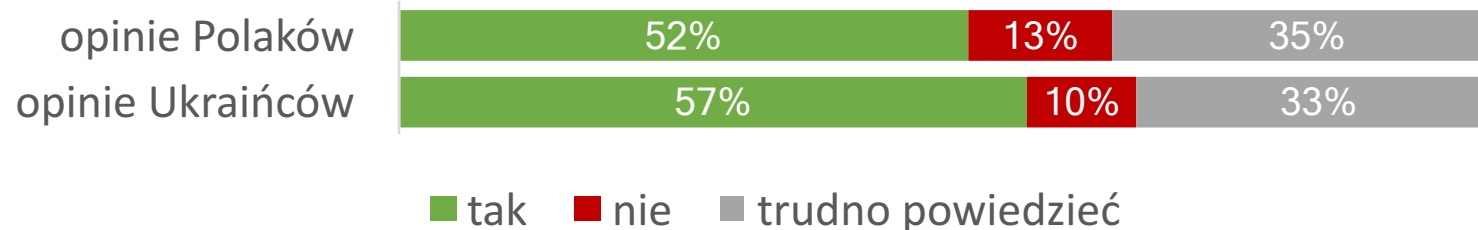

Ważne wydarzenia w latach 1917-1921

Czy w latach 1918-1921 były jakieś wydarzenia ważne dla historii Polski?

Czy w latach 1917-1921 były jakieś wydarzenia ważne dla historii Ukrainy?

Wydarzenia wskazywane przez Polaków:

- Odzyskanie niepodległości, początek niepodległości Polski – **55% wskazań**;
- Wojna polsko-bolszewicka, cud nad Wisłą, Bitwa Warszawska – **24% wskazań**;
- Zakończenie I wojny światowej – **19% wskazań**;
- Powstania (wielkopolskie, śląskie) – **15% wskazań**.

Wydarzenia wskazywane przez Ukraińców:

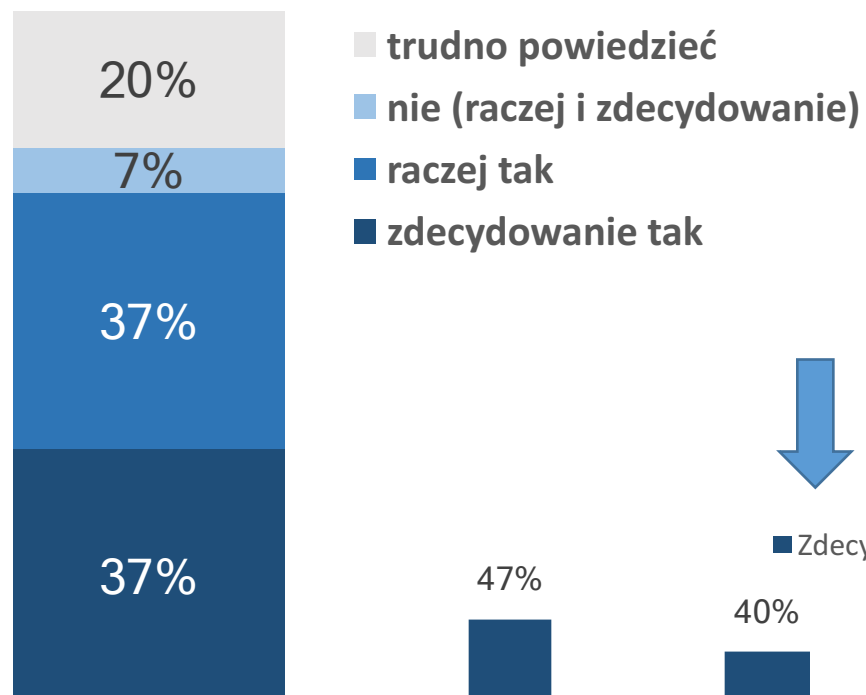
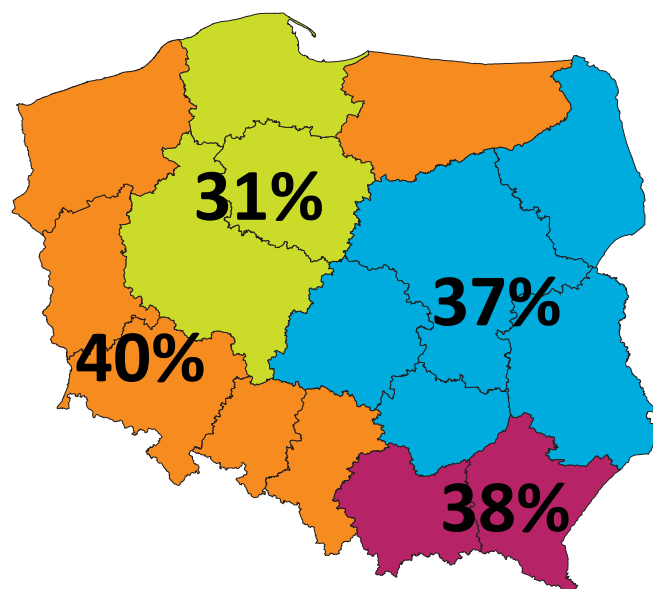
- Rewolucja Październikowa – **47% wskazań**;
- Wojna domowa – **10% wskazań**;
- ZUNR, UNR, „Akt Złuki”, IV Uniwersał – **9% wskazań**;
- Zakończenie I wojny światowej – **7% wskazań**;
- Walki o niepodległość Ukrainy, bitwa pod Krutami – **4% wskazań**.

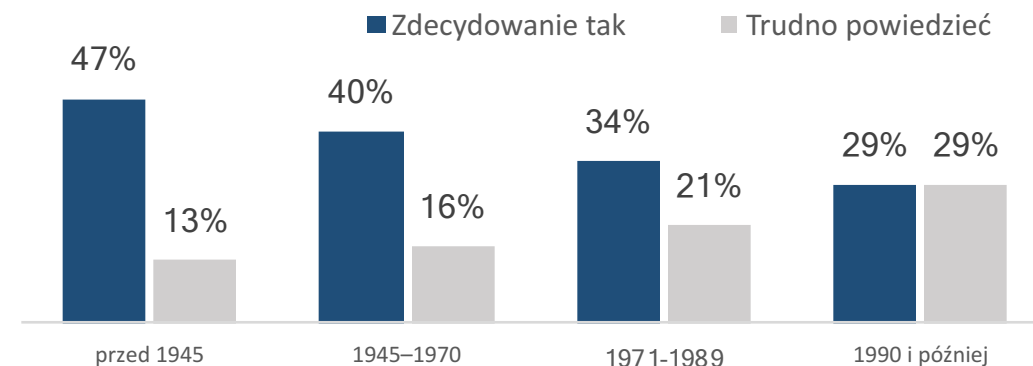
Ocena zbrodni wołyńskiej w Polsce

Czy zbrodnia wołyńska w latach 1943-1944 była ludobójstwem?

Odsetki „zdecydowanie tak”
w regionach

↓
Odsetki „zdecydowanie tak”
i „trudno powiedzieć” w kategoriach
pokoleniowych

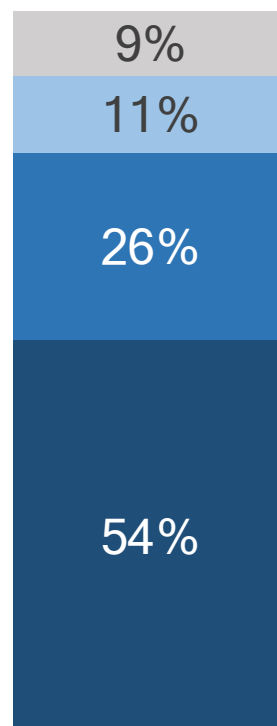
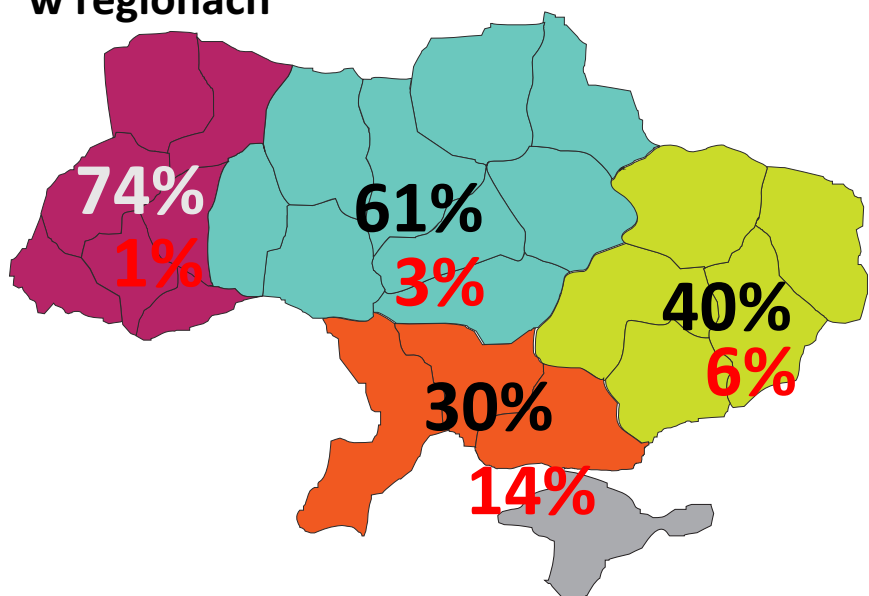

Ocena Hołodomoru na Ukrainie

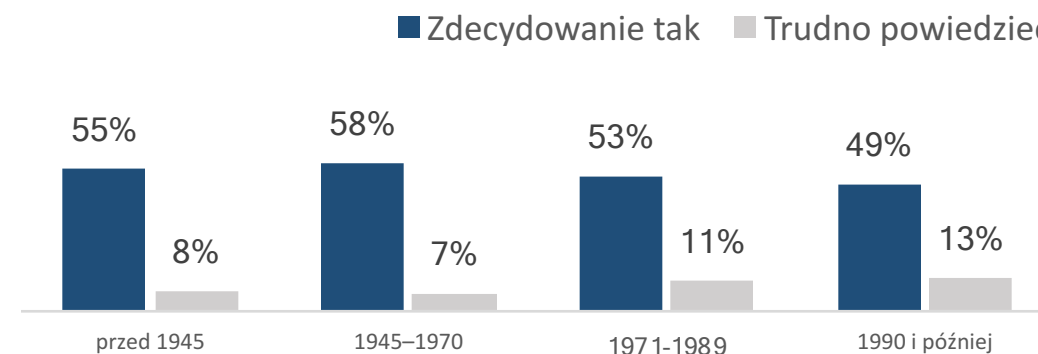
Czy głód (Hołodomor) z lat 1932-1933 był ludobójstwem?

Odsetki „zdecydowanie tak”
i „**zdecydowanie nie**”
w regionach

■ trudno powiedzieć
■ nie (raczej i zdecydowanie)
■ raczej tak
■ zdecydowanie tak

↓ Odsetki „zdecydowanie tak”
i „trudno powiedzieć” w kategoriach
pokoleniowych

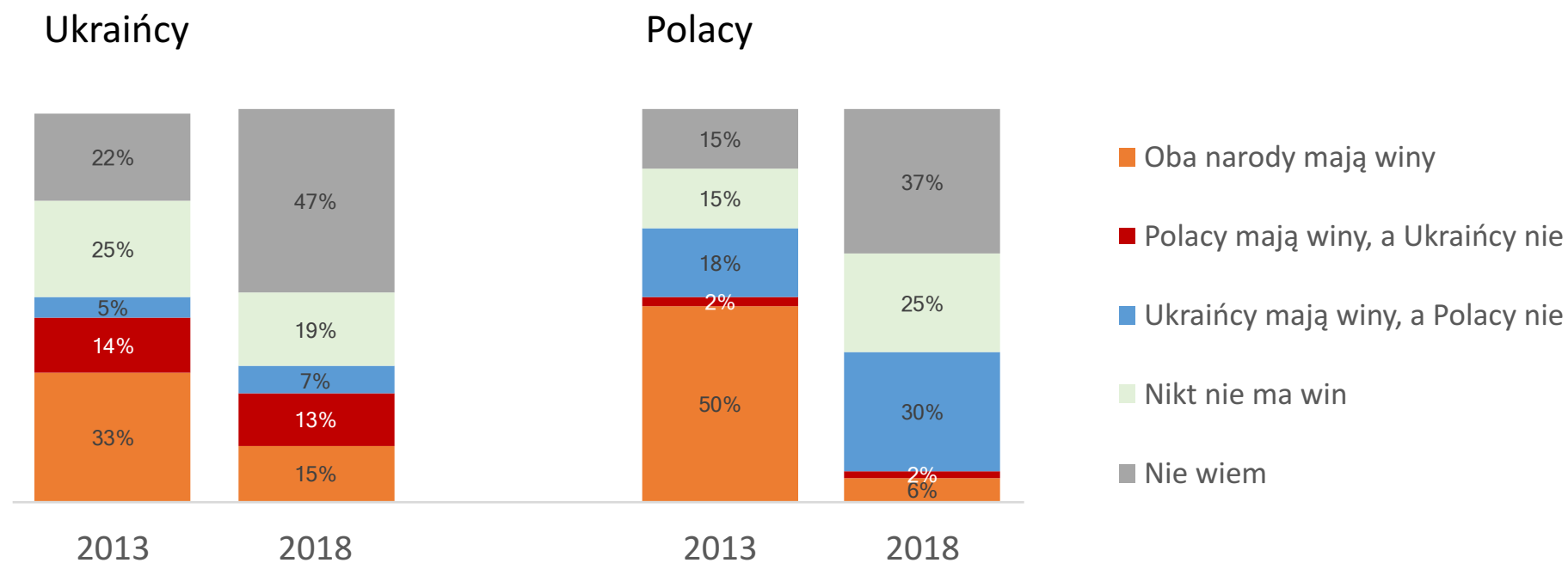

Polsko-ukraińskie rachunki krzywd

Czy były w historii stosunków Polski i Ukrainy w XX wieku takie wydarzenia, w związku z którymi Ukraińcy dziś powinni czuć się winni wobec Polaków?

Czy były w historii stosunków Polski i Ukrainy w XX wieku takie wydarzenia, w związku z którymi Polacy dziś powinni czuć się winni wobec Ukraińców?

Dane: 2013 ISP; 2018 ISPPAN/CC

Podsumowanie

- Stwierdzono wyraźne różnice między badanymi krajami **w stopniu zainteresowania przeszłością oraz w odczuwaniu bliskości przeszłości**. W obu przypadkach Ukraińcy są bardziej zaangażowani niż Polacy.
- W Polsce występuje relatywnie wyższy niż na Ukrainie **odsetek krytykujących władze z powodu zbytniego zajmowania się przeszłością**. Generalnie biorąc, **Ukraińcy uważają, że żyją w czasach „historycznych”, podczas gdy Polacy znacznie rzadziej deklarują podobne odczucia**.
- Widoczna jest trudna do wyjaśnienia różnica w zakresie **postrzegania pamięci komunikacyjnej**. Wydaje się, iż wskutek silniejszego i dłuższego oddziaływania reżimu typu totalitarnego na społeczeństwo ukraińskie niż polskie, przekaz obrazów przeszłości między pokoleniami powinien być silniejszy w drugim przypadku. Jednak wyniki sondażu sugerują, że jest odwrotnie. Biorąc pod uwagę te wyniki, a także wyniki wymienione w dwu punktach powyżej, można postawić pytanie, **czy mamy do czynienia ze swoistym „głodem przeszłości” na Ukrainie?** Być może jednak deklarowanie przez Ukraińców częściej niż przez Polaków, że ich wiedza o przeszłości sięga pokolenia dziadków i pradziadków, wynika z czego innego niż rzeczywiście częstsze obcowanie na temat przeszłości z tymi pokoleniami. Być może badani Ukraińcy nie uważali za „przeszłość” tego, co mogło dotyczyć ich rodziców, a więc osób, które zazwyczaj dobrze znają czy pamiętają. Być może skojarzenie słowa „przeszłość” z dziadkami jako pokoleniem bardziej odległym w czasie niż rodzice ma na Ukrainie charakter skojarzenia językowego. Natomiast w Polsce to skojarzenie w większym stopniu odwołuje się do konkretnych międzypokoleniowych przekazów informacji.

Podsumowanie

- **Najczęściej wskazywane przez Ukraińców źródło informacji o przeszłości to szkoła, w Polsce nie jest to źródło wskazywane najczęściej.** Równocześnie w obu krajach szkolni nauczyciele historii nie są uznawani za szczególnie wiarygodne źródło wiedzy o przeszłości, ani też na lekcjach historii nie odczuwa się na ogół kontaktu z przeszłością. Ukraińcy częściej niż Polacy wskazywali „oficjalne” źródła przekazujące wiedzę o świecie, równocześnie rzadziej niż Polacy uważali te źródła za wiarygodne. Ogólnie **Ukraińcy wskazywali więcej niż Polacy źródeł informacji o przeszłości, ale znacznie częściej niż Polacy nie wierzyli tym źródłom.**
- **Na Ukrainie widoczny jest dualizm pamięci odnośnie do okresu sowieckiego (1917-1991),** który można zaobserwować m. in. na podstawie stosunku do obchodzonych świąt. Inne święta najczęściej wskazywano jako obchodzone na Zachodzie i w Centrum, a inne – na Wschodzie i Południu. W Polsce nie ma takiego zróżnicowania – większość świętuje mniej więcej to samo. Inna rzecz, że w Polsce święta „komunistyczne” do 1989 r. właściwie nie były zakorzenione i do dziś nie przetrwały (poza „Świętem Pracy”).
- Na Ukrainie panuje ogólnie wyższy niż w Polsce **poziom udziału w praktykach upamiętniających.** Być może jest to przejaw wspominanego głodu przeszłości, ale może także wskazywać na to, że zainteresowanie przeszłością jest elementem „kulturowej poprawności” – **człowiek wykształcony powinien interesować się przeszłością.**

Podsumowanie

- **Na Ukrainie kanon postaci pozytywnych i negatywnych jest uzgodniony do 1917 r.** (bierzemy pod uwagę tych, którzy mieli powyżej 50% odpowiedzi pozytywnych lub negatywnych). Jedynie Hruszewski częścią swego życia wykracza poza ten okres, jest też odbierany pozytywnie przez nieco mniej niż połowę Ukraińców. **W Polsce istnieje wspólny kanon dla całej historii, również dla okresu 1918-1989** (zarówno jeśli chodzi o negatywnych, jak o pozytywnych bohaterów).
- Z wydarzeniami jest podobnie jak z postaciami. **Do kanonu wydarzeń pozytywnych** (wskazanych jako takie przez ponad 50% badanych) **na Ukrainie należy jedynie Armia Czerwona i jej zwycięstwo nad faszyzmem. W Polsce kanon uzgodnionych wydarzeń pozytywnych jest szerszy:** konspiracja z okresu II wojny światowej, powstanie warszawskie, działalność Kościoła w okresie komunistycznym i „Solidarność”.
- W ocenie walki **żołnierzy wyklętych w Polsce** można dostrzec oddziaływanie oficjalnego dyskursu, które ujawnia się w bardziej sceptycznym stosunku wśród najstarszych i bardziej pozytywnym – wśród najmłodszych badanych. Warto również zauważyć, że jeśli żołnierze wyklęci są nazwani nie tym mianem, lecz „powojenną partyzantką antykomunistyczną” to aż blisko połowa (47%) ocenia ich pozytywnie. Zajmują oni jednak dalsze miejsca za zjawiskami i wydarzeniami wskazanymi w punkcie poprzednim. Niemniej wydaje się, że **istnieje potencjał polityki mitologizacji tego zjawiska w całym kraju.**

Podsumowanie

- Na Ukrainie rysuje się znacząca różnica w ocenie działalności UPA między Zachodem i Centrum a resztą kraju. Oznacza to, że **potencjał polityki mitologizacji UPA jest duży jedynie na Zachodzie**, ewentualnie może zadziałać także w Centrum, ale w innych częściach kraju nie działa zupełnie.
- **Na Ukrainie wyraźny niższy niż w Polsce jest poziom wiedzy zarówno o postaciach, jak i wydarzeniach z przeszłości**. Zwiększone zainteresowanie przeszłością można interpretować jako uświadomienie sobie tego faktu i chęć uzupełnienia wiedzy. Może być jednak również tylko deklaratywnym elementem wspomnianej już „poprawności kulturowej”.
- **W Polsce** liczba odpowiedzi pozytywnych na pytanie, **czy zbrodnia wołyńska była ludobójstwem** nie przekracza 50%. Stosunkowo dużo jest też odpowiedzi „trudno powiedzieć”, zwłaszcza w młodym pokoleniu. Niemniej wydaje się, że **istnieje potencjał wzrostu odpowiedzi pozytywnej**.
- **Na Ukrainie liczba odpowiedzi pozytywnych na pytanie, czy Hołodomor był ludobójstwem jest duża**. Ale jednocześnie w tej kwestii występuje duża różnica między Zachodem i Centrum a Wschodem i Południem.

Podsumowanie

- Różnicom w stopniu poinformowania o przeszłości towarzyszy **odmienna w obu krajach skłonność do przyznawania się do „win historycznych”, w Polsce znacząco niższa niż na Ukrainie**. Polacy rzadziej niż Ukraińcy wyrażali pogląd, że należy otwarcie mówić o „niewygodnych” faktach z historii, aby wyciągać z nich wnioski na przyszłość.

Możliwe, że różnice te są skutkiem poziomu wiedzy zarówno o przeszłości, jak i o współczesnych dyskusjach w świecie zewnętrznym: **Polacy są lepiej poinformowani o zarzutach formułowanych pod adresem Polski i Polaków i dotyczących „win historycznych”**. Ukraińcy na ogół są mniej zorientowani w tym, o co mają do nich pretensję ich sąsiedzi. Wydaje się także, że **w Polsce jest wyższy poziom poparcia dla polityki pamięci jako instrumentu polityki międzynarodowej, podczas gdy Ukraińcy nie dostrzegają politycznego znaczenia polityki historycznej i generalnie mniej niż Polacy interesują się polityką międzynarodową**.

Wydarzenia – Ludzie – Historia

Dziękujemy!

Joanna Konieczna-Sałamatin jkonieczna@uw.edu.pl

Tomasz Stryjek tstryjek@wp.pl

Natalia Otrishchenko n.otrishchenko@lvivcenter.org

